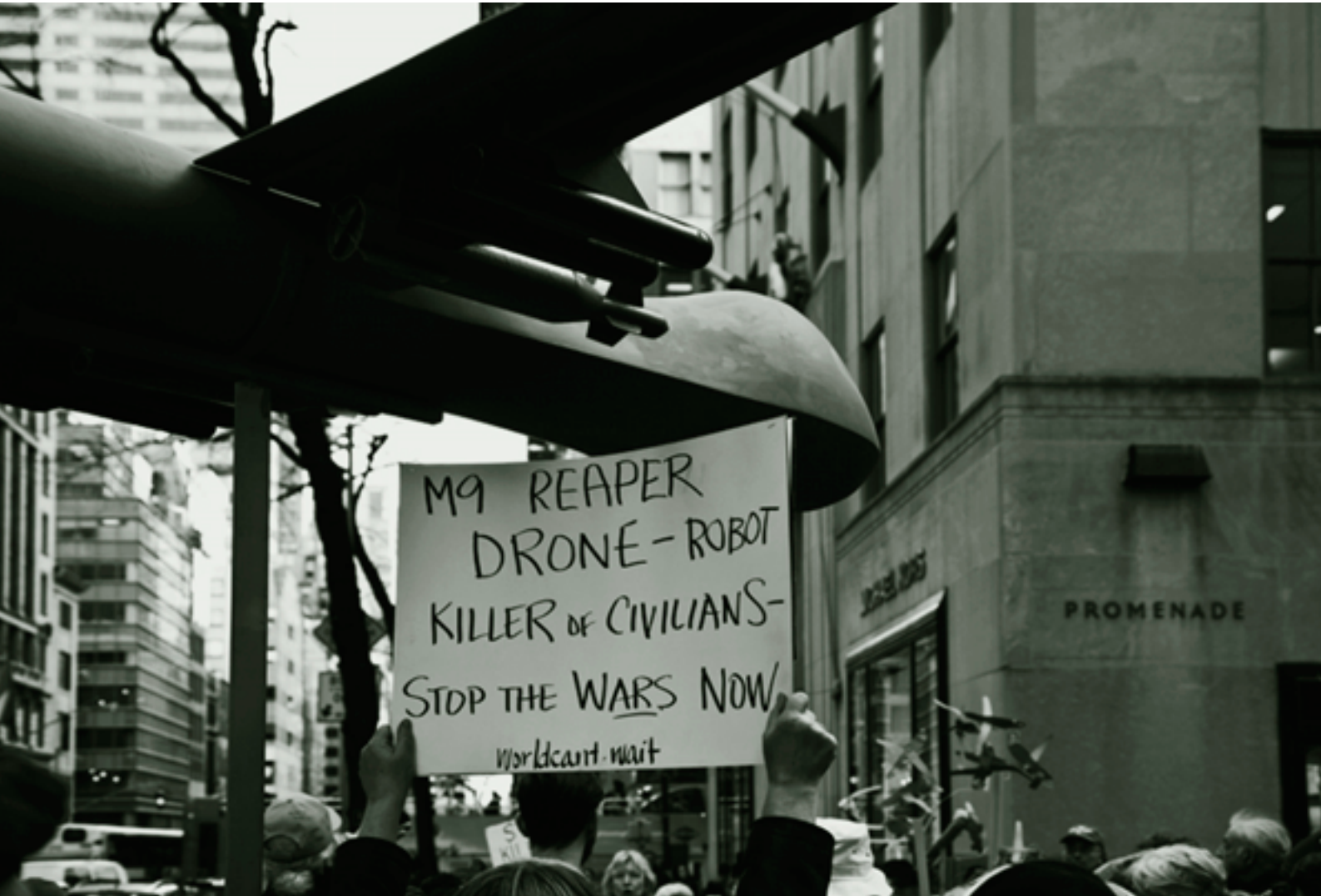

VredesMagazine

Jaargang 7 nummer 2 — 2e kwartaal 2014 — Prijs euro 2,50

- **Vredesbesprekingen in Genève**
- **Dienstweigeren na de bevrijding**

Onderzoeksdossier:

- **Drones en de oorlog op afstand**

Defence matters – maar blijft een nationale zaak

COMMENTAAR

De Europese Raad van regeringsleiders en defensie-ministers van afgelopen december werd voorafgegaan door zorgelijke publicaties. Over Amerikanen die hun militaire aandacht naar Azië verleggen, en over bezuinigingen waardoor krijgsmachten achterop dreigden te raken. Ook werd traditiegetrouw gewezen op de veel hogere militaire budgetten van de VS – alsof dat een maatstaf is voor het budget dat Europa nodig heeft. Overigens zijn Europa en de VS volgens de meest recente cijfers (2012) samen goed voor 59% van de wereldwijde militaire uitgaven: VS 41%, Europa 18%. Luid riep Directoraat Handel en Industrie van de Europese Commissie dat de Europese wapenindustrie cruciaal is voor werkgelegenheid, economie en technologische kennisontwikkeling! Moeilijk te achterhalen, betrouwbare cijfers ontbreken. Volgens het Europees defensie agentschap EDA bijvoorbeeld werken er in Europa 750.000 mensen “direct of indirect in de wapen-industrie.” Als bron noemt EDA de lobby-organisatie van de Europese luchtvaart, ruimtevaart en defensie industrie ASD. Maar die vermeldt 750.000 banen in zijn sector, waarvan “51% defensie en 49% civiel.” Door civiele producten ‘indirect defensie-industrie’ te noemen krikt EDA de cijfers wat op. Veel Commissievoorstellen zijn al in een vroeg stadium binnen de Raad afgeschoten – onder meer dat de

Commissie zelf wapenaankopen kan doen om industriële ontwikkelingen te stimuleren. Lidstaten blijven defensie-zaken liever onder elkaar regelen, of via het Europees defensie agentschap, dat niet onder de Commissie valt, maar onder de hoge vertegenwoordigster voor Buitenlandse Zaken en Veiligheids-beleid. Toch zijn er wat stappen gezet. Belangrijk is de grotere nadruk op ‘dual use’: producten, die zowel civiele als militaire toepassingen hebben. Zo kan de Commissie alsnog de wapenindustrie steunen. Onder budgetlijn ‘veiligheid’ heeft EU de komende zeven jaar € 3,8 miljard gereserveerd voor het Horizon 2020 onderzoeksprogramma, waarvan het grootste deel rechtstreeks naar grote wapenbedrijven zal gaan. Het vorige budget hiervoor was € 1,7 miljard. Ook gaat de wapenindustrie gesteund worden uit het ESF, het Europees Structuurfonds, waarvoor onder meer onze minister Hennis heeft gepleit. Verder heeft de Raad een overeenkomst bereikt over vier multilaterale militaire onderzoeksprogramma’s voor het agentschap EDA: voor drones, tankervliegtuigen, satelliet-communicatie en cyber security. Bij de eerste twee programma’s speelt Nederland een belangrijke rol. Het EDA-budget voor operationele kosten blijft in 2014 onverminderd laag, n.l. € 30,5 miljoen, hetzelfde als in 2011 in 2014 onverminderd laag, n.l. € 30,5 miljoen, hetzelfde als in 2013. Voor de vier multilaterale programma’s zal speciaal budget moeten komen. Overigens

streefde de Raad in 2011 nog naar elf programma’s; de ambities zijn naar beneden bijgesteld. Op het gebied van ‘pooling’ en ‘sharing’ van militair materieel heeft de Commissie geen rol gekregen. Dat blijft tussen Lidstaten onderling, die bij monde van de Raad de EDA oproepen de mogelijkheden hiervoor in 2014 te onderzoeken. Dat is net zo weinig slagvaardig als de uitkomst van het debat over de Battle Group, de – nog nooit ingezette – Europese snelle reactiemacht. Enkele weken voor de top kwamen militaire experts met het voorstel de Group in te zetten in de Centraal Afrikaanse Republiek, ter ondersteuning van de Franse missie aldaar. Maar Groot-Brittannië leidde op dat moment die eenheid – en de Britse regering kan zich weinig pro-Europees initiatief veroorloven. Ook een poging van François Hollande om de kosten voor de missie in Mali Europees te delen strandde in een vroeg stadium. Van een militarisering van de Europese Unie is dus niet echt sprake, maar de wapenindustrie kan tevreden zijn met de uitkomst. Op strategisch gebied is alleen afgesproken dat er in juni 2014 een herziene Maritieme Veiligheidsstrategie moet komen. Verder is besloten dat er in 2015 weer een Europese defensietop wordt gehouden. Dat is na de banencarrousel die zal volgen op de Europese parlementsverkiezingen in mei 2014, en na de Britse verkiezingen in 2015.

Wendela de Vries

COLOFON

VREDESMAGAZINE 2e KWARTAAL 2014 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskolлекief VD AMOK, Women’s International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. In VredesMagazine zijn de tijdschriften Kernwapens Weg!, VD AMOK en de dikke nummers van Vredeskoerier ‘t Kan Anders opgegaan. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Boudewijn Chorus, Lies Deggeler, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Jan Schaake, Guido Schokker, Barbara Smedema, Egbert Wever. **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David-Jan Donner, Chris Geerse, Tjark Reininga, Martijn de Rooi, Frank Slijper. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto’s en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Anne Vaillant **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Martin Broek, Rik Lina, Len Munnik, Boyd Noorda, Anne Paq, Ahmed Yilmaz, Tyko **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado, Tilburg **ABONNEMENTEN:** Interesse of aanmelding voor een abonnement op Vredesmagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie. Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees overmaken boven het verschuldigde abonnementsgeld worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingstraat 82 2611 LA Delft, 015 7850137, info@vredesmedia.nl, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341. Artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 20 mei 2014. Verschijningsdatum volgend nummer: 25 juni 2014 **ISSN 1876-0724**

DEFENCE MATTERS 2

Defensie beleid van Europa
Wendela de Vries

DE ONTBREKENDE STEM 4

Vredesbesprekingen in Geneve zonder
Syrische burgerbevolking
Jan Schaake

NA DE BEVRIJDING: DIENSTWEIGEREN 7

Een dubbel interview met dienstweigeraars
Martin Broek

**ECONOMIE EN
GEWAPENDE CONFLICTEN 11**

Welke relatie bestaat
hiertussen en beleidsaanbevelingen
Greetje Witte

**ISRAELISCHE WAPENEXPORT
BLOEIT DANKZIJ PALESTIJNEN 13**

Wapens worden getest in bezette gebieden
Jonathan Cook

MEXICO 16

Een surrealistische oorlog op een kritiek punt
Bram van Waardenburg

FOTOPAGINA'S BOYD NOORDA 18

2.DH5: een ontspannen samenzijn

**DOSSIER: DRONES EN
DE OORLOG OP AFSTAND 21**

*Mark Akkerman, Jan Bervoets, Martin Broek,
Kees Kalkman, Karel Koster, Wendela de Vries*

EN VERDER:

COLUMN 6

Hans Feddema

SPRINGSTOF 15

Frank Slijper

COLUMN 17

Boudewijn Chorus

**OVERZICHT VAN
AANGESLOTEN ORGANISATIES 20**

KORTE BERICHTEN 33

SIGNALERING 35

Tjark Reininga

GEDICHT "GESCHONDEN WOOD" 36

Laurens Vancrevel

Foto: Boyd Noorda

DEMO-UNITS LEREN BOUWEN BIJ 2.DH5. DEN HAAG, 1 FEBRUARI

VOORPAGINA: Protest in de vorm van een predator drone tegenover het Rockefeller Center in New York (3 april 2013).
Foto: Tyko

Foto: Ahmed Yilmaz

De ontbrekende stem van de Syrische burgerbevolking in Genève

Op zaterdag 15 februari 2014 gaf Lakhdar Brahimi, bemiddelaar in het Syrische conflict namens de Verenigde Naties en de Arabische Liga, een persverklaring over het voorlopig stranden van de vredesbesprekingen over Syrië die op 22 januari in Montreux waren begonnen. Hij bood de Syrische bevolking zijn verontschuldigingen aan voor het feit dat er niet meer te melden viel en riep de betrokken partijen op om de komende tijd goed bij zichzelf te rade te gaan wat men eigenlijk wil: vrede of doorgaan met de strijd?

Op het eerste gezicht lijkt die vraag vooral gericht te zijn aan de Syrische regering en het deel van de Syrische oppositie dat aan de onderhandelingstafel was aangeschoven. Van beide kanten was dat niet van harte gegaan. De Syrische regering beschouwt de oppositie als een bende terroristen

waarmee niet gesproken kan worden maar die bestreden moet worden en gaf aan in Genève alleen maar over de bestrijding van het terrorisme in Syrië te willen spreken. De Syrische oppositie ziet de regering als een moorddadig regime waarmee niet gesproken kan worden maar die zo snel mogelijk het veld moet

ruimen en gaf aan in Genève alleen maar over de vorming van een overgangsregering te willen spreken waarin geen plaats was voor Assad. Op de eerste dag van de onderhandelingen stelde Brahimi dat het onder deze omstandigheden al pure winst was dat beide partijen überhaupt aan één tafel hebben gezeten en elkaars

verhaal hebben aangehoord. Ook al werden ze daartoe min of meer gedwongen door hun internationale bondgenoten, met name Rusland respectievelijk de Verenigde Staten.

Als we het dus hebben over de onwil van de betrokken partijen om met elkaar daadwerkelijke vredesonderhandelingen aan te gaan, dan moeten we niet alleen naar de Syrische regering en de Syrische oppositie kijken maar ook naar hun respectievelijke bondgenoten. In hoeverre zijn zij bereid om water bij de wijn te doen en compromissen te sluiten? Rusland heeft een duidelijk geopolitiek belang bij het in het zadel houden van een Rusland-gezinde Syrische regering. Feitelijk is Syrië de enige overgebleven Russische bondgenoot in de Arabisch wereld en de Syrische havenstad Tartous vormt de thuishaven van de Russische Middellandse Zeevloot. De afgelopen jaren bleef Rusland de Syrische regering van wapens en militair adviseurs voorzien en daarmee zal het door blijven gaan zolang haar belangen in Syrië op het spel staan. De Verenigde Staten hebben juist belang bij de omverwerping van een Syrische regering die in het Midden-Oosten een belangrijke bondgenoot voor Hezbollah (en haar machtspositie in Libanon) en aartsvijand Iran vormt. Omdat een nieuw militair avontuur in het Midden-Oosten op dit moment niet erg goed ligt bij de Amerikaanse bevolking, steunt Amerika samen met haar Europese bondgenoten de Syrische oppositie vooral politiek en laat de wapenleveranties via Turkije, Saoedi-Arabië en Qatar gaan.

De wil bij de Syrische regering en de Syrische oppositie om daadwerkelijke vredesbesprekingen te voeren is dus sterk afhankelijk van de opstelling van hun grote bondgenoten. Dat Rusland daarbij de zittende macht steunt en Amerika de oppositie zien we terug in hun beider opstelling vanaf het begin van het conflict. Het Westen zet daarbij in op VN-resoluties die de Syrische regering via sancties of de dreiging van militair geweld onder druk zetten, terwijl Rusland dergelijke resoluties tegenhoudt en van meet af aan onderhandelingen heeft bepleit waarbij overigens zorgvuldig in het midden werd gelaten waar de compromisbereidheid van de door haar gesteunde Syrische regering zou liggen. Deze opstelling van

Rusland en Amerika heeft tenminste twee jaar de mogelijkheden van de internationale gemeenschap om tot een uitweg in het conflict te komen sterk belemmerd. In juni 2012 kwam het tot Genève 1-vredesonderhandelingen, die gevoerd werden tussen Rusland en China aan de ene kant en de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk aan de andere kant. Er zaten geen Syrische of regionale partijen aan tafel en de uitkomst was een soort vertrekpunt voor de onderhandelingen die vervolgens mét de Syrische partijen gevoerd zouden moeten worden. De toenmalige onderhandelaar, Kofi Annan, was na afloop van deze conferentie zo teleurgesteld in de bereidwilligheid aan beide kanten om aan een werkbare en voor iedereen aanvaardbare oplossing te werken, dat hij zijn opdracht terug gaf.

EEN KLEINE OPENING

Hij werd opgevolgd door Brahimi die een belangrijke rol heeft gespeeld in de onderhandelingen die jaren geleden een einde maakten aan de Libanese burgeroorlog. Hij zou ergens in 2013 de Genève 2-vredesonderhandelingen moeten organiseren, waarbij de Syrische partijen wél aan tafel zouden zitten. Aanvankelijk ergens in het voorjaar, maar al snel bleek dat ze over de zomerperiode heen getild moesten worden. En toen dreigde de gifgasaanval op Ghouta roet in het eten te gooien. De rode lijn van Obama was overschreden en eind augustus 2013 leek het erop alsof een coalitie van Westerse landen bereid zou zijn eventueel zonder VN-mandaat tot militaire actie over te gaan. Een op 28 augustus in Den Haag gepland overleg tussen Amerikaanse en Russische diplomaten om Genève 2 nader voor te bereiden werd door de VS-vertegenwoordiging afgezegd omdat men nu op de lijn van een militair optreden zat en niet op die van onderhandelingen. Onder druk van het Britse parlement, de Amerikaanse publieke opinie en een scherp optreden van de Russische minister Lavrov, liet Amerika de militaire lijn toch weer varen en bleek zelfs bereid om Assad als gesprekspartner te accepteren om afspraken te maken over de vernietiging van de Syrische chemische wapens. Dit alles tot grote teleurstelling van de Syrische oppositie die gehoopt had de vruchten te kunnen plukken van een Amerikaanse aanval op Syrië. De Amerikaanse regering heeft vervolgens grote druk op die Syrische oppositie moeten

uitoefenen om toch naar de onderhandelingstafel te komen, hetgeen uiteindelijk tot het uittreden van de grootste oppositiegroep binnen de oppositiecoalitie, de Syrisch Nationale Raad, heeft geleid.

En zo begonnen op 22 januari 2014 de vredesonderhandelingen tussen een Syrische regering en een deel van de Syrische oppositie die daar min of meer toe gedwongen waren door hun Russische en Amerikaanse bondgenoten die er eigenlijk ook niet al te veel van verwachtten. De situatie op Syrische bodem is zodanig dat de Syrische regering eigenlijk geen enkele reden heeft om te onderhandelen en ook tijdens de onderhandelingen gewoon doorging met de strijd. Dat laatste gold overigens ook voor de steeds verder verdeelde gewapende Syrische oppositie, die nota bene tijdens de onderhandelingen vanuit Saoedi-Arabië luchtdoelraketten aangeboden kregen waarmee de

Foto: Ahmed Yilmaz

MONTREUX, 22 JANUARI

militaire krachtsverhoudingen op de grond drastisch in hun voordeel zouden wijzigen. Dergelijke ontwikkelingen vergroten niet de bereidheid van de strijdende partijen om zaken te doen aan de onderhandelingstafel en het mag eigenlijk al een klein wonder heten dat er überhaupt nog iets van een regeling is getroffen voor de burgers van Yarmouk en de binnenstad van Homs.

BURGERS AAN ZET

Want om die burgers gaat het uiteindelijk. Natuurlijk moeten bij de besprekingen over een wapenstilstand de strijdende partijen aan tafel zitten, maar die voelen niet altijd een vanzelfsprekende drang om tot vrede te komen, zoals Brahimi op 15 februari moest constateren. Bij de Libanese burgeroorlog lag dat na

Een verlate democratische revolutie?

Bij het begin van de Arabisch Lente sprak ik wel over een verlate Democratische Revolutie. Wat in meerdere Arabische landen plaats vindt, gebeurde in Europa los van de Franse Revolutie van 1789 immers al vanaf 1870 (of als bij ons vanaf 1848). De journaliste Rena Netjes zegt – na haar vlucht uit Egypte wegens een dubieuze aanklacht – bij Pauw en Witteman: “Onafhankelijke journalisten zijn eigenlijk vogelvrij in Egypte.” En: “Overall kun je klappen krijgen en ook de mannetjes van de geheime dienst duiken steeds op en je weet nooit wie je verlinkt.” De burgeroorlog in Syrië met duizenden doden is natuurlijk veel erger, ook al hebben de ‘rebellens’ met hun keuze voor geweld dit over zich zelf afgeroepen. Oorlog trekt bovendien ‘terroristen’ aan, zoals ook tot op vandaag in Irak door de dwaze Westerse militaire interventie van 2003. De geschiedenis herhaalt zich nu, zeker bij de strijd voor het delen van de macht, een der idealen van de ‘progressieven’ in de jaren ‘70, zo herinner ik me nog. Doordat de Franse Revolutie op een gegeven moment bloederig ontaardde, kwam de militair Napoleon aan de macht en was er vrij lang daarna sprake van de ‘Reactie.’ In Libië, waar milities momenteel de dienst uit maken, zie je nu eenzelfde situatie. In Egypte opereerde het democratisch gekozen Morsi-bewind niet zo bloederig, maar haar tactische fouten leidden niettemin tot een militaire coup, die het Westen in verlegenheid brengt. Dat de VS dit alles door de vingers zien, geeft te denken. Het Westen deed dat ook toen er in Turkije in de vorige eeuw regelmatig coups waren, en doet dat helaas ook nu premier Erdogan om maar aan de macht te blijven daar de rechtsstaat teruggaat. In het Midden-Oosten – denken we maar aan Attatürk, Nasser, Saddam Hoessein en Mubarak – is er maar al te vaak een seculiere militaire elite die neerkijkt op de ‘eenvoudige’ vrome meerderheid, ja deze zelfs vaak onderdrukt. Dat Egypte in deze weer terug ‘bij af’ is, is te betreuren, maar behoort als backlash kennelijk tot het langzame proces van democratisering. Zeker als men te weinig de effectieve kracht van de strategie van Gandhi in de vingers heeft. Dat Saoedi-Arabië een autocratie blijft en daarin door het Westen inclusief de Europese wapenindustrie (die jaarlijks 4 miljard euro aan wapens exporteert naar dat land) worden gestijfd, is ook een tegenslag. Ik word alleen blij van Marokko, dat recent een nieuwe grondwet invoerde en nu een ongekende vrijheid van meningsuiting ervaart.

Hans Feddema

de auteur is antropoloog en redacteur van De Linker Wang

15 jaar bij de meeste strijdende partijen anders. De drang naar vrede en stopzetting van het geweld is over het algemeen het sterkst bij de burgerbevolking. Bij de talloze burgercomités in Syrië zelf die aanvankelijk de motor van het geweldloze verzet tegen Assad vormden maar zich nu ook verzetten tegen jihadistische groeperingen binnen of naast de gewapende Syrische oppositie. Bij de verschillende etnische en religieuze minderheden, zoals de Koerden en de christenen, waarvan sommigen wel partij hebben gekozen voor Assad of voor de oppositie, maar die in het noordoosten van Syrië inmiddels een min of meer autonoom gebied hebben gevormd dat noch de regering noch de oppositie steunt. En bij vrouwen en vrouwenorganisaties die, met steun van de Nederlandse regering, voorafgaand aan de conferentie in Genève een eigen vredesconferentie organiseerden en tot de gezamenlijke conclusie kwamen dat het in het voordeel van alle partijen, etnische en religieuze groeperingen is om zo snel mogelijk tot een wapenstilstand te komen.

Vanuit de Syrische burgercomités, de Koerden, de christelijke kerken en de vrouwenorganisaties werd gepleit om ook hen aan de onderhandelings-tafel toe te laten en via hen ook de Syrische burgerbevolking een stem te geven, naast die van de strijdende partijen en misschien wel in plaats van de enorme hoeveelheid internationale deelnemers (40 landen, waaronder Nederland). De Nationale Coördinatie Raad van de oppositiegroepen die binnen Syrië aanwezig zijn (de Syrische Oppositie Coalitie die in Genève aan tafel zit bestaat vooral uit organisaties van buiten Syrië levende Syriërs) waar schuwde ook voor het gevaar dat de belangen van de verschillende staten die bij de onderhandelingen in Genève aanwezig zijn die van de Syrische bevolking van de onderhandelings-tafel weg zouden drukken. Dat er burgergroepen aan tafel zitten, naast of in plaats van buitenlandse mogendheden, blijkt echter nog niet tot de mogelijkheden te behoren, terwijl daar juist de wil tot vrede leeft die door Brahimi zo node aan de onderhandelings-tafel werd gemist.

Ook hebben de verschillende burgerorganisaties al diverse voorstellen gedaan voor de inrichting van een op democratische vrijheden gebaseerde

Syrische staat waarin geen ruimte is voor religieus of politiek extremisme of voor een allesbepalende rol voor het leger en andere veiligheidsorganisaties. Men bepleit ook het recht op terugkeer voor de miljoenen Syrische vluchtelingen en ontheemden naar de plaats waar ze voor het begin van de oorlog woonden. De wereldwijde vrouwen-vredesbeweging heeft onder de noemer Code Pink in Montreux en Genève van zich laten horen. Dat is een stem die breder vanuit de vredesbeweging zou mogen klinken, waarbij desnoods ook die andere burgerorganisaties betrokken kunnen worden.

OOK IN NEDERLAND

Als Nederlandse vredesbeweging en als Nederlandse burgers hoeven we niet te kiezen voor één van de strijdende partijen in Syrië, maar zouden we juist partij moeten kiezen voor de Syrische burgerbevolking die steeds meer vermalen wordt in het alle grenzen overschrijdende geweld in Syrië en ervoor moeten pleiten om juist hen een stem te geven als er ergens over de situatie in Syrië wordt gesproken. Zoals uit onderstaande lijst met webpublicaties blijkt zijn veel van die groeperingen en initiatieven in Nederland aanwezig. Het is dus relatief eenvoudig om contact op te nemen, het gesprek aan te gaan en tot gezamenlijke actie te komen. Daarvoor hoeft je geen verre reizen te maken en vreemde talen te spreken.

Jan Schaake

Vindplaatsen van pleidooien aanbevelingen van:

de interne Syrische oppositie:

www.al-monitor.com/pulse/politics/2014/01/syria-internal-opposition-interview-absent-geneva-ii.html

de Syrische Vrouwenconferentie:

http://english.pravda.ru/history/15-01-2014/126603-syrian_women-0/

Syrische Koerden:

www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/01/geneva-ii-kurdish-international-community.html

Syrisch/Aramese christenen:

www.wca-ngo.org/humanrightsfiles/the-syria-crisis/475-dutch-mp-rep-syrias-christian-geneva

Na de bevrijding: dienstweigeren

Direct na de Tweede Wereldoorlog werden Nederlandse militairen naar Indonesië gestuurd. Enige tienduizenden jonge mannen weigerden. Daarvan zouden er, na zware druk, intimidatie en drie maanden werkkamp, nog 4.000 overblijven. Deze zogenaamde Indonesiëweigerders gingen de gevangenis of het strafkamp in. Daarnaast waren er ook gewetensbezwaarden, die op grond van de Dienstweigerwet van 1923 weigerden het leger in te gaan. Ik sprak met twee van hen: Dick de Vries en Klaas Feenstra. Beide mannen deden ruim drie jaar vervangende dienst, in de periode tussen 1946 en 1950.

Klaas Feenstra begon in september 1946 als dienstweigerder in de Sijpesteinkazerne in Utrecht en werd na enkele weken naar het Depot en Detentiekamp bij Fort Nieuwersluis gebracht. Hij had een keurig rekwest geschreven, maar werd toch opgeroepen. Eind augustus 1946 had de regering besloten om weigerders niet meer als burger hun beroep op de wet af te laten wachten. Ze zaten gevangen als militair en ontvingen soldij. De maatregelen zouden kort daarop nog verder verscherpt worden. In november 1946 werden drieënveertig dienstweigerders zelfs naar Indonesië verscheept om daar, pas in september 1947, te verschijnen voor de Commissie van Advies inzake Gewetensbezwaren tegen de Krijgsdienst.

Het Nederlandse leger had kort na de oorlog een groot probleem met de dienstweigerders. Voor de oorlog deden ongeveer vijftig mannen per jaar een beroep op de Dienstweigerwet. Tussen 1945 en 1950 waren dat er bijna 2.000. Daarvan werd bijna de helft afgewezen. Daarnaast waren er ook nog de 'Indonesiëweigerders'. PvdA-senator Donkersloot betoogde in de Eerste Kamer omstandig dat het wel meeviel met aantal gewetensbezwaarden. (Handelingen Eerste Kamer, 25 februari 1947) De militaire leiding vreesde echter dat "de uitzending van complete onderdelen naar Nederlands-Indië in gevaar komt."

Foto: Martin Broek

KLAAS FEENSTRA

De gevangenisstraf in Nieuwersluis was bedoeld om druk op de jonge mannen te zetten en te schiften tussen gewetensbezwaarden en zij die om politieke, humanitaire of persoonlijke redenen weigerden te strijden. Die laatsten werden niet als weigerder erkend. Aan de gevangenen werd duidelijk gemaakt dat bij ongeldige weigergronden een gevangenisstraf kon worden opgelegd van vier tot acht jaar.

Het regime was zwaar. Een uur luchten per dag en één keer in de drie maanden een kwartier bezoek ("dat liep dan wel uit"), en twee sigaretten per week ("die je kon ruilen"). Klaas Feenstra herinnert zich dat hij vegetarisch eten kreeg en dat ze een schaakspel maakten uit een bezemsteel. "Op een keer kwam generaal Spoor langs om ons te bekijken. We bleven zitten alsof hij er niet was. Achteraf kregen we van de militaire bewaker de wind van voren. 'Als hij bij binnenkomst niet eens groet, dan hoeven wij dat ook niet,' was ons verweer."

In het Partij van den Arbeid-orgaan

Tijd en Taak neemt dominee Buskes het voor de gevangenen op. Hij vindt het een schandaal dat de dienstweigerders gevangen worden gehouden. In de Tweede Kamer haalt CPN'er Antoon Koejemans de woorden van Buskes aan: "Zo zitten in het Depot en Detentiekamp te Nieuwersluis op het ogenblik 18 jongens gevangen. Zij mogen post ontvangen. Zelf mogen zij echter slechts eenmaal in de veertien dagen een brief schrijven. Alle brieven worden gecensureerd. Roken is verboden. Tweemaal per dag worden zij gelucht. Als geestelijk verzorger komt nu en dan een veldprediker die probeert hen tot andere gedachten te brengen. De zondag gaat voorbij gelijk de andere dagen. Hoeveel maanden het duren zal, voordat zij gehoord worden weet niemand."

Zowel in leeftijd als qua achtergrond was de groep divers. Klaas: "Een mix van fabrieksjongens tot bijna-afgestudeerden, die na de oorlog geen zin hadden om de studie af te maken en daardoor

vrijgesteld te zijn.” Ze zouden niet allemaal even makkelijk de Commissie passeren. “Ze vroegen je het hemd van het lijf, maar we oefenden tijdens rollenspele onderling hoe we de Commissie moesten benaderen.” Het lag destijds voor de hand om te zeggen dat je niet in Indonesië wilde vechten, maar dat was een politieke reden en geen ethische en daarop zou je afgewezen worden. Voor Klaas was het niet moeilijk. Tijdens zijn jeugd in Leeuwarden was hij stevig christelijk opgevoed, hij kon op grond van de Bergrede aangeven waarom hij geen militair wilde worden.

DIENSTWEIGERWET

“Ik was twintig toen de oorlog was afgelopen,” zegt Dick de Vries. “Na de lichamelijke keuring kwam de indelingsofficier en die vroeg waar wil je worden ingedeeld. ‘Ik wil niet ingedeeld worden,’ zei

Dienstweigerwet van 1923. Zijn vader stond ook onder een verzoek aan de regering tot uitbreiding van de wet op dienstweigeren in 1925, waarvan de bekende remonstrant Heering initiatiefnemer was. Zijn moeder ontbrak als ondertekenaar. “Ik werd een dag na de ondertekening geboren, vandaar.”

KAMP LAUWERSPOLDER

Op 27 mei 1947 gaat het kamp Lauwerspolder voor dienstweigerders open. Het kamp ligt aan de Waddendijk, vlakbij het Noord-Groningse Usquert. Het is al eerder in het leven geroepen door de Dienst Uitvoering Werken (D.U.W.) voor hulp aan de boeren in de omgeving. De destijds bekende journalist A. Pleysier schrijft in een lang en poëtisch artikel ‘Werken voor het vaderland’ over het kamp: “De afzondering van het kamp in het verre Noorden schijnt geen toeval:

binnenkort nog 60 anderen worden verwacht.” Die 60 zijn de mannen uit Nieuwersluis, waaronder Klaas Feenstra.

Het grootste deel van de dienstweigerders moest schoffelen (stiekelen), gerst op schoven steken en ander landbouwwerk. “We werkten in een zwartgemaakte battledress. Ik moest op de fiets naar een boer. Ik vond er niets aan. Ook ‘s zaterdagsmorgens moesten we werken en kregen we hele vieze slappe koffie van de boer,” vertelt Klaas Feenstra.

Dick was voor het boerenwerk niet in de wieg gelegd en had last van zware hooikoorts. Hij deed daarom administratieve taken, maakte schoon, hielp in de keuken en zette een kleine bibliotheek op. Pleysier noemt die bibliotheek in zijn artikel: “Maar de bibliotheek – van geschonken boeken – is te klein en niet bijzonder geschikt.” Dick de Vries protesteert tegen het woord klein: “Ik had ruim 100 boeken,” zegt hij.

Onder de gewetensbezwaarden waren ook volwassen mannen. Zij waren in 1940 al aan de beurt en zijn in 1946 ruime twintigers. Vaak hebben ze een gezin, maar zijn als kostwinner door het weigeren jaren uit de running. Zij krijgen tot een maximum van f 50,- (EUR 21) per week als vergoeding. De ongetrouwden krijgen f 1,- per dag.

In begrotingsbehandelingen in de Tweede Kamer van het ministerie van oorlog blijkt steeds weer dat het werk van de dienstweigerders minder oplevert dan begroot. De mannen worden dan gestraft met kortingen op hun vergoeding en met overwerk op zaterdagmiddag, om ze aan te sporen tot harder werken. In Lauwerspolder is van een dergelijke werkdruk nog geen sprake. De jongens waren goedkope arbeidskrachten en concurreerden daarmee met de landarbeiders, die nog slechter betaald werden. “Zo werden de dienstweigerders misbruikt,” aldus De Vries.

Begin juni, twee weken nadat het kamp was opengegaan, berichtte Dagblad de Waarheid over erbarmelijke omstandigheden. Kerk en Vrede vraagt de Minister de situatie te verbeteren. In juli schrijft dominee Buskes in het Vrije Volk (9 juli 1947): “De jongens, wier gewetensbezwaren erkend zijn, worden te werk gesteld in het kamp Lauwerspolder Usquert. Een vrij groot aantal is kort geleden naar dit kamp vertrokken. Alle leiding ontbreekt er echter. Toen de jongens aankwamen, was er slechts één man, om hen te ontvangen en deze ene wist van

FOTO: ARCHIEF DE VRIES

STIEGELEN IN LAUWERSPOLDER, ZOMER 1947

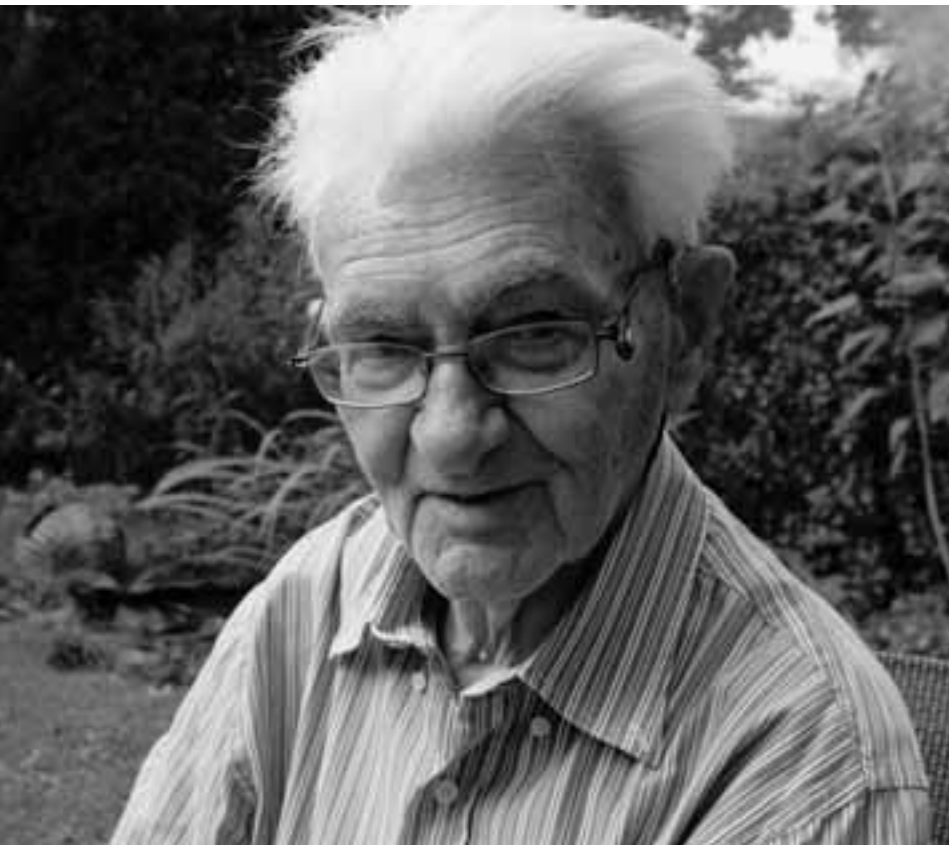
ik. Volgens hem kon dat niet; iedereen die gezond is, moet in dienst.” Na de keuring door een psychiater volgt de militaire oproep. “Toen heb ik een rekest geschreven en kwam ik voor een Commissie van Onderzoek. Dat waren zeven mensen achter een tafel met niet al te moeilijke vragen.” Hij valt nog onder de soepeler regeling. Thuis wacht hij op zijn oproep. Op 27 mei 1947 reist hij naar kamp Lauwerspolder in Noord-Groningen.

Dick was goed geïnformeerd door zijn remonstrantse ouders die betrokken waren geweest bij het ijveren voor de

gewetensbezwaren moet men aanmoedigen noch propagieren.”

Dick: “Ik was er als eerste. Ik lifte in die tijd altijd en nu kreeg ik een lift van een man van Oogstvoorziening die in het kamp moest zijn. Ze kwamen arbeiders te kort en daar waren wij voor. Er was nog een ander kamp. Daar zaten NSB'ers die aan de indijking van de Waddenzee werkten.”

Het Nieuwsblad van het Noorden schrijft op 6 juni 1947 dat “princiële dienstweigerders in oogstcolonnen worden tewerkgesteld. (...) Reeds zijn ruim 100 dienstweigerders bijeengebracht in het kamp in de Lauwerspolder, terwijl

DICK DE VRIES

schrijven hebben hier de gelegenheid om te tonen of al hun theorieën over vrede werkelijk in hun hart leven”); een persbericht over het oprichten van een belangenorganisatie voor dienstweigeraars; een keiharde brief uit Indonesië van een vriend van een kampbewoner (“Heus we hebben teveel meegemaakt, om iemand te laten leven die de Republiek helpt, of het zou moeten zijn om de vrede blijvend te herstellen en te waarborgen”) en een analytisch verslag van een IFOR-bijeenkomst door Jan Roest.

In het tweede nummer twee stukken van Klaas Feenstra. En een artikel van Wim Faassen die stelt dat “Velen van ons zouden graag nuttiger werk doen. Dit is echt het werk van mensen, die ergens tegen zijn, voor anti-militaristen. Maar zij die meer positief het gelijk van allen beogen zouden zich veel nuttiger weten bij Hulpwerk in Indonesië of Duitsland, bij de wederopbouw, of in de verpleging.”

Het kamp in Vledder wordt steeds voller en de onvrede over het vrij zinloze zware werk neemt toe. Als in Vledder de verantwoordelijke ambtenaar uit Den Haag langs komt, vraagt De Vries een privé onderhoud aan en vertelde dat in Amerika dienstweigeraars onder andere in ziekenhuizen te werk worden gesteld. “Het leek wel alsof hij dat nog nooit had gehoord. In een mum van tijd was hij terug met een ziekenhuisdirecteur,” meldt Dick.

In de Tweede Kamer komt zinnig werk ook aan de orde. In december 1947 dacht men nog aan het te werk stellen in de mijnen, voor mensen die geen zwaar werk konden doen werd ander werk gezocht. Op 25 januari 1949 merkt PvdA-Kamerlid Vermeer op: “Mijn vraag is echter of er geen andere wegen zijn om deze krachten productief te maken. Zij

niets. Deze tewerkstelling is geheel onvoldoende voorbereid. Aan de materiële verzorging ontbrak vrijwel alles, om van de geestelijke te zwijgen. Wij vragen: Kan de uitvoering van de dienstweigeringswet niet met wat meer ernst geschieden?”

Lauwerspolder is ongeschikt voor een verblijf in de wintermaanden, vinden de tewerkgestelden. In november 1947 breekt een staking uit. De dienstweigeraars eisen, gesteund door hun huisarts, warmere dienstkleiding. Na twee dagen komen de eerste warme kleren en hervatten de dienstweigeraars het werk. Maar het kamp zal sluiten en Lauwerspolder wordt voor dienstweigeraars nooit meer gebruikt. Dat komt goed uit, want als de herfst voorbij is en de gewassen van het land, hebben de boeren de dienstweigeraars niet meer nodig. In december gaan ze naar Vledder, een D.U.W. kamp bij Steenwijk in Drenthe.

KAMP VLEDDER

Ook in Vledder ligt het lichamelijk zware werk Feenstra en De Vries niet. Gedetailleerd beschrijft Feenstra het ontginnen van de hei. De plantjes moesten ondergespit worden. Daarop zandgrond, en helemaal bovenop een laag zwarte aarde. Een heel karwei. “We hadden een stuk gedaan en het lag er netjes geëgaliseerd bij. Die nacht stak de wind op en waaide de hele zwarte laag weg. Werk voor niets ge-

daan.” In ‘Dienstweigeraars’ zegt Henk Akkerman dat je tegenwoordig kan zien dat het zinloos werk was, aangezien nu hele stukken weer bos zijn geworden.

De Vries gaat verder met zijn bibliotheek. Hij leert Jan Roest kennen die later van 1956 tot 1963 directeur van de Openbare Bibliotheek in Drachten zou zijn. In de Friese Koerier van 15 februari 1969 wordt Jan Roest geïnterviewd, ook een dienstweigeraar. Hij begon in 1947 in Nieuwersluis. “In zijn vrije tijd was hij in Vledder bibliothecaris,” schrijft de krant en “Hij zorgde dat de bibliotheek daar flink van literatuur werd voorzien, uiteraard vooral van pacifistische aard.” Dit wordt na Roest niet voortgezet. Dick de Vries herinnert zich: “We hebben heerlijk samengewerkt.”

Klaas Feenstra gaat helpen in de ziekenboeg. Hij legde er voor de tweede keer een administratie aan en heeft nog een lijst met de namen van alle dienstweigeraars van dat moment.

KAMPKRANT

Het idee om een krant op te zetten ontstond al in Lauwerspolder. Het eerste nummer bevat de Ballade van een dienstweigeraar; een boekbespreking door Wim J. Simons; een twee pagina’s lange oproep van Dick de Vries om te gaan corresponderen met jonge mensen in Duitsland (“Zij, die enigszins Duits kunnen

Foto: Martin Broek

FOTO: ARCHIEF DE VRIES

KAMP LAUWERSPOLDER, ZOMER 1947

mogen geen voorsprong hebben op jongens die in dienst zijn, ook daarover moet geen misverstand bestaan. Maar kan men de onderwijzers onder hen niet verplicht te werk stellen in het eigen vak? Een aantal van deze jongens wil gaarne werken in de krankzinnigenverpleging (...) Over het algemeen heeft men bij deze groep te maken met ernstige mensen. De tewerkstelling in Indonesië is een voorwerp van studie.” Maar dan werken er al 19 mannen in die zorg en is de overheid begonnen met een zinnige tewerkstelling.

RIJKS PSYCHIATRISCHE INSTITUUT (RPI)

De Rijks Psychiatrische Inrichting in Woensel bij Eindhoven kampt met een groot personeelstekort. Er zijn in deze

Dick kent het citaat uit zijn hoofd. “Om die psychopaten kon je erg lachen; het zijn grappige kerels.”

Het ziekenhuispersoneel moest erg wennen aan de ‘witte soldaten’. Ze waren eigengereid en daar was directeur Mooij niet van gediend. Al snel waren de witte soldaten echter volwaardige leden van het team, en dat voor een gulden per dag (EUR 0,42 ct).

Al na zo’n 4 á 5 weken werkte Klaas Feenstra alleen in de nachtdienst, van tien uur ’s avonds tot half acht ’s morgens, bij zo’n 32 snurkende kerels. Klaas vertelt over de oud-organist die kleptomaaan was: “In de nacht schreef ik brieven. Als ik even naar de WC ging dan was daarna mijn pen weg. De organist ging dood bij mijn dienst. Dan ben je 23 jaar. Het was mijn eerste dode en ik zat er al-

De Vries zette een voetbalelftal op met zijn patiënten. “We kregen een echt doel, shirtjes en schoenen. En ik kreeg de sleutel om ze op te kunnen halen en was verantwoordelijk.” Het werd een daverend succes. “Het gaf zin aan je werk,” zegt De Vries. “Je werkte met gewone burgers – je werd bijna een gewone werknemer.” Een andere dienstweigeraar, Jan Dwars, zette een wandelclub op voor mannen en vrouwen.

Ondanks de grote inzet kreeg Feenstra zijn diploma leerling psychiatrisch verpleger niet, omdat de dienstweigerars twee weken te laat was begonnen, waardoor het hele jaar niet meetelde. Dat viel hem bitter tegen en hij vertrok om bij Philips te gaan werken, op personeelszaken. De Vries mocht weg toen zijn studie psychologie begon.

Wat opvalt is dat beide mannen met plezier terugdenken aan die vormende dienstweigerjaren. Ze benadrukken dat ze het goed hebben gehad. Feenstra noemt kameraadschap, vriendschap, inzicht in wat het betekent gevangen te zitten en mensenkennis. “Schizofrenen kom je overal tegen. Een directeur van Philips had een dergelijke stoornis. Ik herkende dat meteen.” De Vries zegt: “Ondanks verschillen in achtergrond was er ook veel eenheid. Je zat met elkaar in hetzelfde schuitje, gedeeltelijk op dezelfde ideologische basis.” Dat ze een jaar langer moesten dan de dienstplichtigen van hun lichte, vindt hij achteraf terecht. “De jongens in Indonesië hebben het veel slechter gehad dan wij.”

Door de ‘preciezen’ werd gemopperd dat van de principiële weigering op ethische gronden, zoals die voor de oorlog veel voorkwam, weinig over was. Paul de Groot, Kamerlid van de CPN, constateert zeer terecht dat het grote aantal dienstweigerars, juist ook in niet-CPN-kring, als symptoom van een grote weersin tegen de Indonesiëpolitiek moet worden beschouwd. De Vries en Feenstra weigerden dienst in een bijzondere periode.

Martin Broek

Met dank aan Erik de Graaf voor aanvullende informatie.

Links naar de bronnen en een langere versie van dit artikel staan op <http://broekstukken.blogspot.com>.

FOTO: ARCHIEF DE VRIES

KERST, 1948. KAMP VLEDDER. MAN MET PIJP IS JAN DWARS

wederopbouwjaren genoeg banen die beter betalen en minder veeleisend zijn. Verpleegsters zitten “te huilen op de rand van de badkuip,” omdat ze het werk niet meer aan kunnen.

Directeur Mooij kaart het personeelstekort herhaaldelijk aan in Den Haag. De oplossing wordt gevonden in de dienstweigerars. Hier komen het verhaal van De Vries en dat van het instituut samen. Een psychiater kwam in Vledder mensen uitzoeken. Er werd een man of 20-25 uitgezocht, daarvan bleven er negen over. Op 16 augustus 1958 begint hun werk in Woensel. Ze worden in het herdenkingsboek over de RPI allemaal bij naam genoemd, over De Vries wordt gezegd: “Dick kwam bij de psychopaten terecht.”

leen voor. Ik was niet gelovig meer, maar met die man bad ik het Onze Vader. De mannen die voor twaalfen dood gaan worden afgelegd. Zij die later sterven moeten daarvoor wachten op de ochtendploeg. De dode blijft dan gedurende de hele nachtdienst liggen.”

In het RPI hebben de dienstweigerars een eigen kamer met wastafel. “Dat was gezien de nachtdiensten en het emotioneel zware werk geen luxe. Ook het eten was fantastisch en het complex lag in een prachtig park. En je kreeg een eigen sleutelbos. Het is wel een groot contrast met de eerdere ervaringen. Ik vond het er prima, je werkte met mensen,” zegt Feenstra. Hij leert in Eindhoven ook zijn vrouw kennen.

Economie en gewapende conflicten

In Den Haag organiseerden WILPF, Platform Duurzame en Solidaire Economie, Kerk en Vrede en Vrouwen voor Vrede op 14 november 2013 een bijeenkomst in Nieuwspoor getiteld **Economie en gewapende conflicten**. Na plenaire inleidingen werd in workshops van gedachten gewisseld over stellingen voor het buitenlands beleid, die met enkele politici besproken werden. Later werden aanbevelingen met een uitvoerige toelichting naar de leden van de Kamercommissies Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking gestuurd. De teksten van de inleidingen, de brief aan de Kamercommissie en het verslag van de discussie zijn te vinden op de websites van de organisatoren.

Geweld en economie hebben veel met elkaar te maken. Vredesorganisaties en het Platform Duurzame en Solidaire Economie werken regelmatig samen om die relatie te verhelderen en beleidsalternatieven aan te dragen. In dat kader vond de bijeenkomst “Economie en gewapende conflicten” plaats, waar die relaties belicht werden en waar aanbevelingen voor ander beleid werden geformuleerd.

EEN DUURZAME EN EERLIJKE ECONOMIE IS MOGELIJK

Sylvia Borren, directeur van Greenpeace, sprak over de mondiale bedreiging van vrede op het terrein van klimaat, armoede, energie en grondstoffen. Aan fossiele brandstoffen en de winning ervan kleven ernstige bezwaren: het overmatig gebruik ervan leidt tot klimaatverandering die het leven op aarde bedreigt en de winning van olie en gas uit moeilijk toegankelijke bronnen, zoals schaliegas en olie op de Noordpool, verwoest het milieu ter plekke. Bij protesten en rechtszaken van de lokale bevolking blijken overheden en de rechterlijke macht vooral de kortetermijnbelangen van de energiemaatschappijen te behartigen.

In een land als Congo zie je alles samenkomen: het winnen van grondstoffen voor bijvoorbeeld onze mobieltjes heeft ernstige gevolgen voor de lokale situatie, zoals de laatste bosgebieden die gekapt worden en zwerfende, gewapende jongeren die roven en vrouwen verkrachten.

Wat ons te doen staat, is duidelijk: particulieren, vakbonden en banken moeten hun geld terugtrekken uit de fossiele

energie en consumenten moeten niet gaan voor het snelle gemak, maar kiezen voor een leefstijl die rekening houdt met de ander die elders of later leeft.

DE KOOPMAN OVERHEERST DE DOMINEE

De EU-Exportcriteria zijn elastisch, stelde Frank Slijper, onderzoeker van wapenhandel. Nederlandse en Europese wapens gaan ook naar dictaturen, spanningshaarden en ontwikkelingslanden. De ervaring met de Arabische Lente, waar onze wapens werden ingezet tegen de bevolking die zich wilde bevrijden, heeft daar weinig aan veranderd. De wapenproductie groeit nog steeds: de omzet van de wapenindustrie steeg tussen 2002 en 2011 met 51%, door de War on Terror en Irak. Landen komen door wapenaanschaf in grote problemen: de staatschuld van landen als Spanje, Portugal, Cyprus en Griekenland steeg mede door wapenaankopen en daardoor zijn deze landen in een langdurige financiële crisis geraakt. Zoals de voormalige Spaanse staatssecretaris van defensie in 2010 verklaarde: “We zouden geen [wapen]systemen hebben moeten kopen die we niet zouden gaan gebruiken, voor conflictsituaties die niet bestaan, en wat erger is, met geld dat we toen niet hadden en nu niet hebben.”

NIET VOORTHOBBELEN OP DEZELFDE WEG

Wendela de Vries, coördinator van de Campagne tegen Wapenhandel, vertelde dat bij alle keuzes die mogelijk waren, defensie er uiteindelijk voor koos om alles te blijven doen, maar dan wel minder.

Het doel van de internationale veiligheidsstrategie is de bescherming van het grondgebied, de verdediging van de Nederlandse economische belangen en de bescherming van de internationale rechtsorde. Het doel is dus niet om gewapende conflicten te voorkomen, zolang die conflicten geen directe bedreiging vormen voor het belang van Nederland of de rechtsorde. Maar zelfs als ze dat wel vormen, wordt heel weinig gedaan aan de oorzaak van het conflict. We bestrijden de uitwassen van conflicten met het sturen van militairen, maar we lossen weinig op. Je ziet dat in de praktijk terug op alle beleidsterreinen die bij deze Veiligheidsstrategie betrokken moeten zijn. Van het wegbezuinigen van diplomaten, die een bemiddelende rol zouden kunnen spelen bij conflicten, tot het laten voortbestaan van Nederlandse brievenbusfirma's die ontwikkelingslanden van belastinginkomsten beroven. Van het zwijgen over illegale aanvallen door bewapende drones op Pakistan die leiden tot haat tegen het Westen en een inbreuk zijn op internationaal recht, tot het ondersteunen van een exportgerichte wapenindustrie, die de kans doet toenemen dat conflicten gewapenderhand beslecht zullen worden. Een zinvol veiligheidsbeleid zou niet voort moeten hobbelen op bestaande paden, maar moet zich richten op preventie. Daarvoor kunnen we geld vrijmaken door de zwaarste wapensystemen af te schaffen, zoals de LC fregatten, of niet aan te schaffen, zoals de JSF.

Ook pleitte de Vries voor een kritische blik op de manier waarop het defensiebeleid verkocht wordt aan het grote publiek: “Je zou bijvoorbeeld op grond van de beeldvorming kunnen gaan geloven dat het defensiebeleid gericht is op de emancipatie van vrouwen. De troepen in Afghanistan zaten daar zodat Afghaanse vrouwen weer over straat konden. En recent zei ook Bert Koenders in een interview over Mali dat een meisje hem verteld had hoe blij ze was dat ze weer naar school kon. De associatie wordt voortdurend gelegd. Het helpt bij het krijgen van draagvlak voor de krijgsmacht, maar het

is natuurlijk onzin. Het zou ook een heel inefficiënt gebruik van middelen zijn. Want er zitten heel veel stappen tussen het sturen van commando's en gevechtshelikopters en het leveren van meisjesonderwijs."

RUIMTE MAKEN VOOR VREDE

Hanna Molly, bestuurslid van Peace Brigades International, vertelde over die geweldloze manier van conflictpreventie en -oplossing. De werkwijze van PBI is gebaseerd op de principes van geweldloosheid, onpartijdigheid en niet-inmenging. Duurzame conflicttransformatie kan niet van buitenaf worden opgelegd, maar moet gebaseerd zijn op de capaciteiten en wensen van de lokale bevolking. PBI probeert de politieke ruimte voor de ondersteunde organisaties te vergroten en biedt morele steun aan lokale mensenrechtenverdedigers: Making space for peace. De thema's waar PBI zich voor inzet zijn: bescherming van getuigen bij berechting van misdaden tegen de menselijkheid, beschermen van het recht van woongemeenschappen in kwetsbare natuurgebieden tegen projectontwikkelaars, en bescherming van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers.

IN GESPREK MET POLITICI

Harry van Bommel (SP) en Michiel Servaes (PvdA) en Sylvia Borren waren uitgenodigd om met de deelnemers in gesprek te gaan over stellingen. Of Nederland in veel opzichten deel van het probleem en niet van de oplossing is, zoals de bestrijding van piraterij bij Somalië, leverde eensgezindheid onder de panelleden. De zee wordt daar mede leeggevestigd door grote trawlers die in Nederland zijn gebouwd. Overheden zouden de sector moeten saneren want er is sprake van

overcapaciteit wat leidt tot overbevissing met dramatische gevolgen voor de bevolking van de kustgebieden. Daar moet Europees en internationaal beleid voor komen. Maar visserijonderhandelingen verlopen moeizaam en de EU faalt daarin. Quotering zou een middel kunnen zijn, maar Servaes verwacht meer van het denken in ketens, waarbij bedrijven worden aangesproken op wat er gebeurt in het hele productieproces.

Over een meer preventief beleid en geen grote wapensystemen, meende Van Bommel dat er op het gebied van preventie nog veel te ontwikkelen valt: te gemakkelijk wordt gegrepen naar militaire oplossingen, zie Irak, Afghanistan, Libië. Een eerlijke evaluatie door de Veiligheidsraad van besluiten die de raad heeft genomen heeft nog niet plaatsgevonden. Denk aan zaken als burgerslachtoffers en de schade aan economie en milieu en het tanende vertrouwen in de internationale gemeenschap. Op het gebied van preventie doet de OVSE (organisatie voor veiligheid en samenwerking in Europa) goed werk op de Balkan, met projecten om groepen te laten samenleven en het ontwikkelen van geschiedenisboekjes. Ook van het Internationaal Strafhof gaat een preventieve werking uit. Als je een leger uitzendt, moet dat ook goede spullen hebben, maar of ook de zwaarste systemen daarbij horen is de vraag, dat nodigt uit tot deelname aan oorlog in het hoogste geweldspectrum. Voor Servaes blijft een sterke krijgsmacht noodzaak en de JSF is daarbij nodig voor het beschermen van de eigen troepen. Beide politici willen alle kernwapens de wereld uit en de JSF mag zeker geen nucleaire taak krijgen.

Met het idee om meer te investeren in preventie en conflictoplossing kon Van Bommel leven, het leger moest ook goed uitgerust zijn voor de taken die het door de politiek opgedragen krijgt. Maar momenteel gaat bijna al het geld naar de 'laatste fase' in het conflict. Er moet meer geld naar de preventieve en diplomatieke fase, dan is er ook minder geld nodig voor de militaire inzet. Servaes benadrukt dat veiligheid en ontwikkeling samen hangen, in beide richtingen. We gaan nu met militairen naar Mali, maar we gaan goed voorbereid na een hoorzitting, debatten, briefing e.d. Met dat land bestaat ook al een langdurige relatie op gebied van ontwikkeling, en nu gaan we additioneel ook werken aan veiligheid. Meer geld voor preventie is dus prima,

maar het is lastig voor dit doel elders nog geld weg te halen.

BRIEF AAN DE KAMERCOMMISSIES

De bijeenkomst leidde tot een brief aan de Kamercommissies waarin de volgende punten:

– Het gaat niet om bezuinigen op defensie, maar om een andere invulling van het begrip veiligheid: steun burger vredesinitiatieven die bijdragen aan de-escalatie van conflicten en dus aan grotere veiligheid. Er is wereldwijd een grote expertise opgebouwd op dat gebied. Ook Nederland zou – als een vorm van preventie – meer moeten doen aan de uitbreiding en perfectionering van dit soort initiatieven.

– Nederland zou zich steeds meer moeten inzetten op diplomatie, op economische stimulering in conflictgebieden, waaronder armoedebestrijding en op burgervredeswerk als vredeseducatie en training voor geweldloze actie.

– Bij armoedebestrijding hoort ook beleidscoherentie tussen buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking. Als multinationals geen belasting afdragen in landen waar zij gebruik maken van infrastructuur, land en arbeid dan werken zij de ontwikkeling van dat land tegen. De route van belastingontwijking via o.a. brievenbusfirma's in Nederland moet afgesloten worden.

– De uitspraak dat de JSF geen kernwapentaak krijgt is hoopgevend, maar tegen de achtergrond van het huidige beleid niet erg stevig. Het gebruik van drones (autonome, onbemande, door computers bestuurd vliegtuigen die tevens uitgerust zijn om als oorlogstechniek te gebruiken) wordt veroordeeld. Het gebruik hiervan is in strijd met het Internationale Humanitaire Recht (IHL) en schendt de mensenrechten. Nederland zou moeten werken aan regelgeving in overeenstemming met het internationale recht.

– Wij vragen de Nederlandse regering en de EU-lidstaten te erkennen dat hoge militaire uitgaven een belangrijke oorzaak van de huidige crisis zijn. In deze tijd is het niet te rechtvaardigen dat er gesneden wordt in sociaal beleid, terwijl grote bedragen worden besteed aan de aanschaf van wapens en JSF-toestellen (in het kader van de NAVO) terwijl dat geld besteed zou moeten worden aan werkgelegenheid en armoedebestrijding.

Greetje Witte

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken! Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

Giro 4738565 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

ISRAËLISCHE MILITAIREN IN OUDE CENTRUM VAN HEBRON, FEBRUARI 2010.

Israëlische wapenexport bloeit dankzij Palestijnen

In juni 2013 nam Shimon Peres een voorschot op zijn negentigste verjaardag met een presidentiële conferentie onder de naam **Facing Tomorrow**. Op dit drie miljoen dollar kostende evenement sprak voormalig Amerikaans president Bill Clinton, zong Barbara Streisand en was ook acteur Robert DeNiro onder de genodigden. De beroemde Britse wetenschapper Stephen Hawking bedierf de feestvreugde door de bijeenkomst te boycotten.

Het gala ter ere van de Israëlische president, in 1994 medeontvanger van de Nobelprijs voor de Vrede en de man die toezicht had op de geheime ontwikkeling van de Israëlische kernbom in de jaren '60, werd in belangrijke mate mogelijk gemaakt door

drie zakenmannen die hun fortuin verdienen in de wapenhandel: Aaron Frenkel, Marcos Katz en Michael Federmann.

Eigenlijk hoeft dat geen verbazing te wekken: Israël's wapenindustrie is de afgelopen decennia enorm gegroeid door een succesvolle, agressieve exportstrategie. Met een bevolking kleiner dan die van de stad New York heeft het zich ontpopt tot een van 's werelds grootste wapenexporteurs. Volgens het Zweedse SIPRI (militaire data) staat het op een tiende plek; militair analisten van Jane's (uitgever van militaire informatie) plaatsen Israël zelfs op een zesde plaats. Afgezet tegen het inwonertal – 8 miljoen – is het naar beide maatstaven in elk geval de grootste wapenexporteur gerekend per hoofd van de bevolking.

Daarmee is de wapenhandel ook een van de belangrijkste peilers van de economie. Naar schatting 150.000 mensen zijn economisch afhankelijk van de wapenindustrie. Oorspronkelijk viel die direct onder het ministerie van defensie en waren de wapenfabrikanten staatsbedrijven die wapens voor de Israëlische krijgsmacht ontwikkelden en produceerden.

Maar het afgelopen decennium is dat beeld veranderd door de opkomst van nieuwe hightech bedrijven, geleid door voormalige legerofficieren die gebruik maken van hun militaire kennis en connecties, en de privatisering van de oude staatsbedrijven.

Tegelijk blijven defensie en de industrie sterk van elkaar afhankelijk en heeft defensie baat bij exportorders omdat die

de productiekosten drukken. Of, zoals Leo Gleser, een Israëlische wapenconsultant gespecialiseerd in het 'ontwikkelen' van de militaire markt in Latijns-Amerika, zegt: "De minister van defensie heeft niet alleen met oorlogen te maken, het zorgt er ook voor dat de defensie-industrie goed verkoopt." Gleser ziet de aanslagen van 11 september en de daarop volgende hausse aan opdrachten voor de security industrie als een zegen voor Israël.

Gleser is een van de geïnterviewden in de prijswinnende documentaire *The Lab* van Yotam Feldman, dat een kijkje biedt op de Israëlische wapenhandel en -industrie.

De titel *The Lab* verwijst naar de kern van de film: Israël heeft baat bij de huidige situatie van vier miljoen Palestijnen, in wat feitelijk 's werelds grootste openlucht gevangenis is. Er zijn grote winsten te behalen met het testen van de nieuwste Israëlische militaire snufjes op de Palestijnen. Volgens Feldman begon die trend bij Operation Defensive Shield, Israëls invasie van de Westelijke Jordaanoever en Gaza in 2002. Waarna veel legerofficieren naar de militaire industrie vertrokken. Vanaf 2005 beleefde die hoogtijdagen met een jaarmet van rond de twee miljard dollar.

De grootste stijging vond plaats na Operation Cast Lead, Israëls aanval op Gaza in de winter van 2008/9, waarbij 1.400 Palestijnen en 13 Israël's omkwamen. Het recordbedrag was in totaal zes miljard dollar. Zulke militaire operaties dienden niet alleen als strafexpeditie, maar ook als laboratoriumproef om de effectiviteit van nieuwe militaire benaderingen, zowel strategieën als wapens, te evalueren en te verfijnen.

Met name Gaza is de etalage geworden van Israëls militaire industrie. Nieuwe systemen worden ontwikkeld en verkocht gericht op de permanente surveillance, controle en onderwerping van een 'vijandige' bevolking. Gegeven het feit dat de meeste Palestijnen tegenwoordig in een stedelijk gebied wonen zijn de traditionele benaderingen gericht op een onderscheid tussen burger en gewapende militant aan de kant geschoven.

The Lab laat het soort uitvindingen zien waarmee Israël door buitenlandse veiligheidsdiensten wordt geprezen. Israël was een van de pioniers op het gebied van de bewapende drones, die met afstandbediening buitenrechtelijke executies uitvoeren. Evenzo hoopt het dat succes te kunnen herhalen met de Iron Do-

me, het antiraket systeem waarmee het Palestijnse raketten uit de lucht probeert te halen.

Israël specialiseert zich in de transformatie van futuristische wapens tot bruikbare systemen, zoals het machinegeweer dat om de hoek kan schieten.

De onverwachte 'sterren' van *The Lab* zijn niet de gladde verkopers, maar de voormalige officieren die nu actief zijn als academici, en wiens theorieën het Israëlische leger en hightech bedrijven helpen bij de ontwikkeling van nieuwe militaire technieken en producten.

DENKERS VAN DE DOOD

Shimon Naveh, een dolopgewonden filosoof, stapte door een nagebouwd Arabisch dorp dat als achtergrond diende voor zijn theorie voor oorlogsvoering in stedelijk gebied die hij tijdens de tweede intifada bedacht. In de aanloop naar een aanval op de kashba van Nablus in 2002 – geveerd door het leger vanwege de doolhof structuur – suggereerde hij dat de soldaten niet door de steegjes moesten bewegen, waar ze een veel te makkelijk doelwit zouden zijn, maar ongezien door de gebouwen moesten gaan door gaten in de muren tussen huizen te slaan. Het idee werd de sleutel bij het neerslaan van het Palestijnse gewapende verzet. Ze drongen door tot het hart van de dichtbevolkte steden en vluchtelingenkampen – waar de Palestijnse strijders zich het beste konden schuilhouden.

Een andere expert, Yitzhak Ben Israel, een voormalig generaal, nu professor aan de universiteit van Tel-Aviv, hielp bij de ontwikkeling van een wiskundige formule die het succes voorspelt van moordaanslagen om het georganiseerde verzet te breken. Zo berekende hij hoe een Palestijnse cel die een aanslag beaamt met grote waarschijnlijkheid vernietigd kon worden door 'slechts' een vijfde deel van de strijders te 'neutraliseren'.

Juist die combinatie van theorie, hardware en herhaald testen in de praktijk maakt dat krijgsmachten, politie en industrie wereldwijd in de rij staan om Israëlische kennis te kopen. De ervaringen in de Palestijnse gebieden werden nuttig toegepast in Afghanistan en Irak, aldus *The Lab*.

Benjamin Ben Eliezer, eerder minister van zowel defensie als Industrie, licht het voordeel voor Israël toe: "mensen willen graag dingen kopen die getest zijn. Als Israël wapens verkoopt zijn die getest en

uitgeprobeerd. Wij kunnen zeggen dat we ze tien, vijftien jaar gebruikt hebben."

Yoav Galant, hoofd van het zuidelijke commando van Israël's leger tijdens Operation Cast Lead, wijst erop dat "terwijl sommige landen in Europa en Azië ons veroordeelden voor de aanvallen op burgers, stuurden ze wel hun officieren hierheen, en heb ik generaals uit wel tien landen geïnformeerd zodat ze begrepen hoe we zo'n laag ratio konden halen" [van Palestijnse burgerdoden, Galant's valse claim is dat de meeste doden Palestijnse strijders waren]. "Er is zoveel hypocrisie: ze veroordelen je politiek, terwijl ze je vragen wat de Israëlische truc is om bloed in geld om te zetten."

De overtuigende stelling van de film biedt een onthutsende boodschap aan hen die hopen op een einde aan de Israëlische bezetting van Palestina.

Omdat Israël zijn arsenaal steeds doeltlijker heeft gemaakt en de soldaten steeds veiliger kunnen opereren, is de Israëlische maatschappij ontvankelijker geworden voor oorlog als een achtergrondgeluid van het leven. Als Israël's geen prijs betalen voor oorlog, is er geen druk op leger en politiek om er een eind aan te maken. De druk is eerder zelfs de andere kant op. Met de Bezette Gebieden als ideale proeftuin toont dit dat de aanvallen op de Palestijnen, als testgebied voor wapens, een veel lucratiever business model is dan een vredesakkoord.

Of, zoals de rechtse industrieminister Naftali Bennett opmerkte: "Niemand op aarde is geïnteresseerd in de Palestijnse kwestie. Wat de wereld van Peking tot Washington en Brussel interesseert is Israëlische hightech."

Misschien erger nog, wanneer buitenlandse overheden in de rij staan om te leren van Israël's ervaringen, rijst de vraag: wie onder ons ziet nog een Palestijnse toekomst?

Jonathan Cook

*Vertaling/bewerking: Frank Slijper
(Campagne tegen Wapenhandel)*

Bron: Jonathan Cook, *The Lab: Israel Tests Weapons, Tactics on Captive Palestinian Population* (Washington Report on Middle East Affairs, september 2013). Jonathan Cook is een journalist uit Nazareth en winnaar van de Martha Gellhorn Special Prize for Journalism. Zijn meest recente boek heet 'Disappearing Palestine'.

Haggal Matar, *Arms dealers, major capitalists fund Peres' goth birthday bash*, 19 juni 2013, +972 Magazine)

Wapenhandel is 'business as usual' ondanks Arabische Lente

De Nederlandse wapenhandel is terug van nooit echt weggeveest. Was 2012 nog een relatief mager jaar, in 2013 is de uitvoer van wapens weer flink gestegen. Grote orders werden genoteerd van Indonesië (€ 348 miljoen), Oman (€ 64 mln.), Singapore (€ 52 mln.) en Algerije (€ 24 mln.). Dictaturen als Saoedi-Arabië en Turkmenistan mogen van het huidige kabinet ook gerust bewapend worden. Bestond aanvankelijk de indruk dat de regering in reactie op de Arabische lente dergelijke wapenhandel meer aan banden zou leggen, drie jaar nadien lijkt alles 'business as usual'.

Zoveel bleek ook uit het Kamerdebat begin februari met de ministers van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, PvdA-ers Frans Timmermans en Lilianne Ploumen. Ondanks forse kritiek vanuit de oppositie bleef de regering volhouden dat je prima militair materieel aan een dictatuur kan verkopen, zolang dat maar niet direct voor mensenrechtenschendingen kan worden ingezet. Meerdere Kamerleden betoogden dat militaire handel wel degelijk gezien moet worden als een legitimatie van het regime en daarmee een klap in het gezicht is voor de democratische oppositie in die landen, juist van een land als Nederland dat hoog opgeeft van het eigen mensenrechtenbeleid.

Die politiek is in lijn met de onder Rutte ingezette koers van zeer actieve 'economische diplomatie.' De afgelopen tijd werd een recordaantal handelsmissies georganiseerd, waarbij in veel gevallen ook militaire producenten als Thales Nederland, Damen Shipyards en Stork/Fokker van de partij waren, al dan niet aan boord van door de marine beschikbaar gestelde oorlogsschepen.

De marine leent schepen ook uit om acte de présence te geven op internationale wapenbeurzen. Zo was ZrMs Groningen prominent aanwezigheid op de

Londense wapenbeurs DSEi in september 2013. Thales Nederland kon aan boord potentiële klanten laten zien hoe het de nieuwste snuffes in marineschepen bouwt. Onder de genodigden op de DSEi waren delegaties uit onder meer Colombia, Irak, Israël, Libië, Pakistan, Saoedi-Arabië en Turkmenistan – door de Britse regering zelf gekarakteriseerd als landen waarvoor de meeste serieuze zorgen gelden ten aanzien van de mensenrechtensituatie.

Ook tijdens de Russische maritieme wapenbeurs IMDS in Sint Petersburg in juli 2013 verleende de marine hand- en spandiensten voor de militaire industrie met de aanwezigheid van het fregat Evertsen en de onderzeeër Dolfijn. Op een grote netwerkreceptie aan boord van de Evertsen konden vertegenwoordigers van de Russische en Nederlandse overheid en industrie – onder meer Damen en Thales – met elkaar in contact komen.

Tijdens de Turkse beurs IDEF 2013 tekende DSM Dyneema onder toezien oog van minister Hennis van defensie een contract met pantservoertuigbouwer FNSS. DSM gaat voor het Turkse bedrijf meewerken aan een Maleisische order voor 257 pantservoertuigen.

Een en ander komt naar voren in het onlangs gepubliceerde rapport "Analyse Nederlandse wapenexport 2012" vande Campagne tegen Wapenhandel. De lancering van dat rapport ging vergezeld met een interactieve wereldkaart die omvang en bestemmingen van de Nederlandse wapenhandel van de afgelopen tien jaar op de website zichtbaar maakt.

Behalve de verkoop van wapens is ook de export van zogenaamde dual use goederen en de doorvoer van wapens via Nederland onderworpen aan een vergunningsplicht. Vrachten wapens en munitie uit allerlei West-Europese landen gaan via Nederland naar bijvoorbeeld Jordanië, Koeweit, Madagaskar, Mexico en

Oman. Voor wat betreft de export van militair gevoelige 'dual use' goederen zijn de krijgsmachten van Zuid-Korea en India de grootste afnemers van nachtzicht-apparaatuur.

Nederland loopt wat dat betreft in de pas met andere EU landen, zo moet helaas geconstateerd worden. Begin dit jaar bleek uit nieuwe Europese cijfers dat in 2012 voor bijna € 40 miljard wapenexportvergunningen waren verstrekt, waaronder voor een recordbedrag van € 9,7 miljard richting het Midden Oosten, een toename van 22% ten opzichte van 2011.

Saoedi-Arabië, de grootste klant van de Europese wapenindustrie, kocht voor meer dan € 3,5 miljard aan wapens. Ondanks vijandigheden tussen Israël en Gaza namen militaire exportvergunningen voor Israël toe van € 157 miljoen naar € 613 miljoen, een groei van 290%. Deze groei werd vooral veroorzaakt door de verkoop van lichte gevechtsvliegtuigen door Italië ter waarde van € 472 miljoen. In ruil heeft Italië toegezegd voor eenzelfde bedrag militair materieel in Israël te kopen. Ook is de verkoop van wapens aan Libië weer hervat, met een waarde van meer dan € 22,5 miljoen. Wapenexporten naar Egypte namen met 20% toe tot € 363 miljoen.

"Er komen Europese parlementsverkiezingen aan. We doen een beroep op Europese parlementsleden om hun verantwoordelijkheid te tonen voor mensenrechten, vrede en veiligheid door dit rapport in te brengen in het Europees parlement. De toenemende Europese wapenexport naar het Midden Oosten is een belangrijk onderwerp dat de afgevaardigden van de Europese burgers aan de orde moeten stellen," aldus Wendela de Vries van de Campagne tegen Wapenhandel.

De interactieve wapenexportkaart en het de wapenexportanalyse zijn te vinden op www.stopwapenhandel.org

Mexico: een surrealistische een kritiek punt

Sinds vorig jaar april hebben bewoners in de provincie Michoacan naar de wapens gegrepen om zich te verdedigen tegen de narco's: ze duiden zich aan met de naam "autodefensas" – een naam die niet vertaald hoeft te worden.

In de krantenartikelen in El Pais, en soms ook NRC en Trouw wordt regelmatig kort over de narco-oorlog geschreven. De nieuwe media maken dat het gebeuren meer is dan een artikel in een krant, wat niet altijd de objectiviteit vergroot, maar het wel veel persoonlijker maakt. Er staan niet alleen de namen van de personen die een hoofdrol spelen, zij zijn te zien en te horen. Er zijn websites voor narco nieuws, video's op Youtube, Facebook pagina's van zowel autodefensas als narco's.

Zo valt er mee te genieten met een feest rondom de heilige voor de narcotrafficantes: Jesús Malverde, "el Santo de los Narcos," er zijn interviews met politici, leiders van de autodefensas en leiders van de narco's. Er is een pater die werkt in een kogelvrij vest.

DE LEIDERS

In El Pais stond een video-interview met Dr. Mireles, een chirurg die een van de woordvoerders is van de "autodefensas" in Michoacan. Het is man die zo Coronel Buendía kunnen zijn uit de roman Honderd Jaar Eenzaamheid van Garcia Marquez. Het vliegtuigje waarmee hij vloog verongelukte waarbij Mireles zwaar gewond raakte. Hij werd behandeld in een privé kliniek van de regering en moest dan ook speciaal vermelden dat hij zelf voor de behandeling had betaald.

Ondertussen is het leger ook naar Michoacan gestuurd – vanwege de autodefensas – niet vanwege de narco-maffia. Hun opdracht was om de autodefensas te ontwapenen. Deze hebben dat geweigerd. Er is nu een soort verdrag: de autodefensas worden geregistreerd en sommige berichten spreken van inleveren van wapens, uit andere blijkt dat de autodefensas wel degelijk gewapend blijven. Dr Mireles is te zien in een andere video

op Youtube waar hij met het leger op gelijke voet praat en afsprekt hoe de autodefensas de narco's zullen verdrijven.

Eén chef van de narco's: Servando Gómez alias "La Tuta" geeft ook interviews. Deze leider van de Templarios – tempelridders – praat met een journalist met achter zich drie zwaar gewapende gunmen. Hij zit helemaal naar de journalist voorovergebogen en raakt hem steeds aan, terwijl de journalist behoorlijk uit de weg achterover gaat zitten. Ondanks dat "La Tuta" toegeeft een crimineel te zijn geeft hij de autodefensas de schuld van het geweld. De Templarios zorgden namelijk voor orde tijdens de afwezigheid van de staat. Zij eisen voor deze "protectie" de zogenaamde "cuota's" van winkeliers en bedrijven die ongeveer 100% van de normale prijs bedroegen. De door hen zelf gedefinieerde orde van veiligheid en recht wordt stante pede door hen uitgeoefend en zonder dat je in beroep kan gaan.

De "normale" leden van de autodefensas lijken dezelfde jonge macho mannen als de narco gunmen: zij laten zich eveneens graag filmen met in elke hand een groot automatisch geweer. Met geen van deze gunmen – narco's of autodefensas – lijkt een normale discussie mogelijk.

De autodefensas hebben op dit moment enige honderden dorpen in de Tierra Caliente (in de staten Michoacán, Guerrero en Mexico) "bezet", dat wil zeggen de Templarios verjaagd. De autodefensas bevrijden op dit moment dorpjes in de staat Michoacán en verplaatsen zich bepaald niet in armzalige of oude auto's. Allen tot de tanden gewapend en sommigen in gloednieuwe, soms gepantserde trucks.

SPANNENDE ONTWIKKELING

Allerlei video's zijn bij nader inzien moeilijk te duiden zijn: er wordt een farmacie getoond die in brand heeft gestaan, maar het is moeilijk die te localiseren bijvoorbeeld in Google Maps. Wel kan met Google Maps gekeken worden hoe Apatzinguan eruit ziet. Net zoals in Nederland zijn de straten te

doorlopen met je muis op je computer.

De situatie is op dit moment kritiek: de bewoners vormen op dit moment groeperingen die de narco's verjagen. Daarom heeft de centrale regering het leger naar de staat Michoacán gestuurd, waar de autodefensas claimen alle 113 dorpen te hebben bevrijd. Of de autodefensas zich daardoor gesteund mogen voelen, is twijfelachtig. Het centrale leger heeft niet zo'n beste traditie. Vooral als de autodefensas indianen zijn, die voor de belangen van hun puebllos opkomen, kan dit ingrijpen tot een rassenoorlog leiden. Honderd jaar geleden heeft het tweemaal – eenmaal onder een reactionair bewind, daarna onder een revolutionaire regering – de nabij gelegen staat Morelos bezet, waar de belangrijkste autodefensador Emilano Zapata heette. Dat ging gepaard met concentratiekampen, massa-executies, gijzeling met standrecht, brand-schatting en totale uitplundering van de provincie. Zapata wist met een meedogenloze guerilla de legers te verdrijven en de regering tot een vriendelijker strategie te dwingen. In recentere tijden voerde de conservatieve president Calderon zijn "strategie van het schrikbewind," met name tegen de bevolking van de zuidelijke staat Oaxaca om een corrupte gouver-

oorlog op

neur te verdedigen – maar ook in Michoacán, waar hun opvattingen over recht en orde duidelijk niet die van de bevolking waren.

In Colombia schijnen de autodefensas een verlengstuk van het leger te zijn geworden. Maar of dit in Mexico zal zijn? Tal van autodefensas zijn niet zomaar bereid hun wapens in te leveren. Zij vormen soms plaatselijke autonome groepen, en – naar voorbeeld van de Parijse Commune van 1871? – noemen zij zich *comunitarios*. Op 15 januari zijn er berichten verspreid over schermutelingen van autodefensas en militairen en gedode burgers in Michoacán. Een van de slachtoffers is de 40-jarige Mario Pérez Sandoval, die het leger ongewapend tegemoet trad tijdens een vreedzaam protest in een van de dorpen waar het leger binnenviel. Maar anders dan honderd jaar geleden is er nu een Nationaal Comité voor de Mensenrechten (CNDH), dat er in de Tierra Caliente met zijn neus bovenop zit.

Slaagt Mexico er in om met behulp van de bevolking zich te ontdoen van het geweld, en daarna weer tot een “normale” vorm van leven terug te keren?

Bram van Waardenburg

DR. MIRELES
POSEERT MET
“AUTODEFENSAS”.
CHRURUMUCU,
MICHOCAN,
DECEMBER 2013.

Hennis & Plasterk: beulsknechten

Het blijft fascinerend, de manier waarop de Tweede Kamer er keer op keer in slaagt heikele onderwerpen voor het grote publiek effectief in mist te hullen. De vertoning begin februari waarbij de ministers Hennis en Plasterk ter verantwoording werden geroepen over praktijken van de NSA in (of in samenwerking met) Nederland liet zien, dat de vragen waar het om gaat zorgvuldig niet worden gesteld. Zo was het op voorhand al duidelijk dat met beide ministers niet écht zou worden afgerekend. De werkelijkheid is namelijk te pijnlijk om te onthullen: Nederland werkt willens en wetens mee aan het zonder enige vorm van berechting executeren van personen die verdacht worden van terroristische activiteiten, hun familie, vrienden, kennissen, toevallige omstanders en personen die onbewust in hun GSM's gebruik maken van aan hen toegeschreven SIM-kaarten. De minister van defensie is voor dit beulswerk de operationeel verantwoordelijke, die van Binnenlandse Zaken verleent als verantwoordelijke voor de AIVD bestuurlijke hand- & spandiensten, de regering dekt het geheel, maar het parlement draagt de eindverantwoordelijkheid. De mist dient om dit alles te verhullen. Het betreft immers moord met voorbedachten rade, want oorlogsrecht is niet van toepassing en de doodstraf is constitutioneel uitgesloten, of die nu met of zonder berechting vooraf wordt opgelegd. Ook hulp bij het ten uitvoer leggen van doodstraffen door andere landen wordt in Nederland algemeen beschouwd als tegen de grondwet. De beul is hier sinds jaar en dag afgeschafft.

Hoezo dan toch medeverantwoordelijkheid voor beulswerk? Zo. Sinds de VS na 9/11 (2001) de War on terror uitriepen is in dit kader, deels samenvallend met de interventies in Irak en Afghanistan (beide oorlogen zonder adequate juridische basis), een methode ontwikkeld waarbij verdachten worden getraceerd op basis van telefoonverkeer en vervolgens met behulp van drones worden uitgeschakeld, - een eufemisme voor geëxecuteerd. Door de onthullingen van Edward Snowden is bevestigd wat in kringen van antimilitaristen al langer bekend was, namelijk dat de Britse en Nederlandse geheime diensten satellietverkeer onderscheppen en de verkregen gegevens ('metadata') delen met de NSA, die deze weer deelt met de CIA, die het drone-executieprogramma aanstuurt. De rol daarin van de MIVD, waar de daadwerkelijke interceptor van het satellietverkeer, de Nationale Sigint Organisatie (NSO) onder valt, is ondanks Plasterks toneelstukjes alsnog komen vast te staan. Wat leidt tot de conclusie, dat Nederland heeft meegewerkt en nog steeds meewerkt aan geprogrammeerde moord in landen als Irak, Afghanistan, Pakistan, Jemen, Somalië. Maar de Tweede Kamer wil niet dat wij daar van weten.

Boudewijn Chorus

2.Dh5

2.Dh5, een schaakterm, is een jaarlijkse samscholing van wereldversleutelaars. Een groep vrij principiële mensen ontmoeten elkaar weer eens, delen kennis en werkwijzen, eten en drinken wat en bouwen een feestje. Zonder iets te moeten, maar wel met een degelijk programma. Dit jaar in Den Haag en het thema was "Vroegâh", vroeger. Misschien niet het beste thema voor een vredesactivist... Maar de formule werkt. Voor meer info: www.2dh5.nl. **Tekst en foto's: Boyd Noorda.**

VredesMagazine
informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u VredesMagazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van één of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Vlamingstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op

onze e-mailnieuwsbrief VredesNieuws via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht
Telefoon 023-5252201 / 030-2321745,
e-mail: info@wilpf.nl

De website www.wilpf.nl is onder constructie, later berichten over bijeenkomst gewapende conflicten en economie.

VD AMOK

Ons adres: Obrechtstraat 43
3572 EC Utrecht
030 8901341
www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristisch Onderzoekskolлекief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeks dossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op giro 5567607 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461,
2563 JC Den Haag (tel 070-3922102)
e-mail: jan.bervoets@casema.nl
website www.haagsvredesplatform.nl

Als alles goed gaat wordt er op 24 maart tijdens de HHS-top een demonstratie gehouden om te protesteren tegen de atoombom. Dat is nog altijd de vuilste bom ter wereld. Op de website van het Haags Vredesplatform een link naar verslag 2Dh5.

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-785.01.37.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 20 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, tel: 0631275464.
e-post: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Op de website weergave twitters met Kagame

DRONES

en de oorlog op afstand

INDIANA, JULI 2012. VOOR ZIJN HUIS IN INDIANA
PROTESTEERT ROBERT RAST MET EEN NEPDRONE. ZIJN ZOON,
EEN MARINE MAN UIT HET AMERIKAANSE LEGER, IS IN APRIL
2011 IN AFGHANISTAN DOOR EEN DRONE GEDOOD.

De dronesclub van Jeanine • Aan de grenzen
van Europa • Slachtoffers uit het oosten • De wereld als
slagveld • Nederlandse drones • Dood vanuit de hemel

Oorlog met afstandsbediening

Dit dossier heeft als focus de drone. Het onbemande vliegtuigje dat de laatste jaren zoveel furore maakt, is echter maar één van de verschijningsvormen van een nieuwe wijze van oorlogsvoering. Deze heeft zich tijdens het presidentschap van Obama snel ontwikkeld. Paul Rogers van de universiteit van Bradford noemt dit in zijn steeds informatieve column bij OpenDemocracy de 'oorlog via afstandsbediening' (*remote control*). Ook Nederland raakt via de aanschaf van drones en de snelle uitbouw van het bestand aan *special forces* (commando's en mariniers) hierin steeds verder verstrikt.

Behalve de drone maken van deze nieuwe oorlogsvoering deel uit: – De steeds grotere nadruk op de inzet van *special forces*, die hun geheime operaties veelal onder de radar uitvoeren, zodat hun aanwezigheid later kan worden ontkend. Ze hebben twee taken: het uitschakelen van tegenstanders achter het front via commando-acties (de beruchte *night raids*) en het trainen van lokale bondgenoten in het bestrijden van opstandige bewegingen.

– Naast de paramilitaire vleugel van de CIA krijgt nu ook het Pentagon zijn eigen Defense Clandestine Service, die de militaire spionageactiviteiten tevens buiten de eigenlijke oorlogszones moet gaan uitvoeren.

– Het gebruik maken van particuliere militaire bedrijven, die vaak personeel inhuren dat eerder heeft gewerkt bij de *special forces*. Dit heeft het voordeel dat hun aanwezigheid niet hoeft te worden verantwoord in de media en gevrijwaard is van parlementaire controle.

– Het programma *prompt global strike* (PGS – directe wereldwijde aanval), waarmee binnen het uur overal ter wereld met conventionele ballistische raketten vaste doelen getroffen kunnen worden. PGS zou in 2015 operationeel moeten worden, maar het is nog onduidelijk of er vanaf bases op land (Guam, Diego Garcia en een locatie in de VS) gewerkt zal worden of vanaf onderzeeërs.

De nieuwe vorm van de Amerikaanse oorlogsvoering is allereerst een reactie op de mislukkingen van de oorlogen in de fase die eraan voorafging, de massale inzet van grondtroepen in Irak en Afghanistan. De indruk bestaat dat de regering Obama om drie redenen heeft gekozen voor de nieuwe werkwijze. Ten eerste als een manier om de mislukte massale inzet

van troepen zonder al te veel kleerscheuren te kunnen beëindigen. Ten tweede om de oorlogen nu in de schaduw voort te kunnen zetten zonder druk van de publieke opinie. Ten derde om zonder al te hoge kosten de situatie in een aantal delen van de wereld te stabiliseren om zich verder te wijden aan wat men in Washington momenteel werkelijk belangrijk vindt: de militaire wedijver met China.

SCHADUW IN HET ACHTERLAND

De nieuwe oorlogsvoering van de VS kenmerkt zich dus vooral door doden op afstand zonder veel in het terrein aanwezige soldatenlaarzen en doden vanuit de schaduw in het achterland. Het is een vorm van asymmetrische oorlogsvoering, een gewapend conflict waarbij de twee partijen totaal ongelijkwaardig zijn wat betreft middelen en tactiek. Het luchtoverwicht van de westerse legers is totaal, tegen een drone-aanval is vrijwel geen verweer mogelijk. Maar de guerrillategenstander heeft zijn eigen asymmetrische middelen, de gevreesde berrbommen en zelfmoordaanvallers, die als stoottroepen worden ingezet om een bres te slaan in de verdediging. En dat laat nog buiten beschouwing de *blowback*, het boemerangeffect, waarbij elke aanval met burgerslachtoffers alleen maar nieuwe wrekters oplevert, zonder dat de bevolking zich veiliger voelt.

Het zal een kwestie van tijd zijn voordat ook vijanden van het Westen zich van drones gaan bedienen: de proliferatie van de drone.

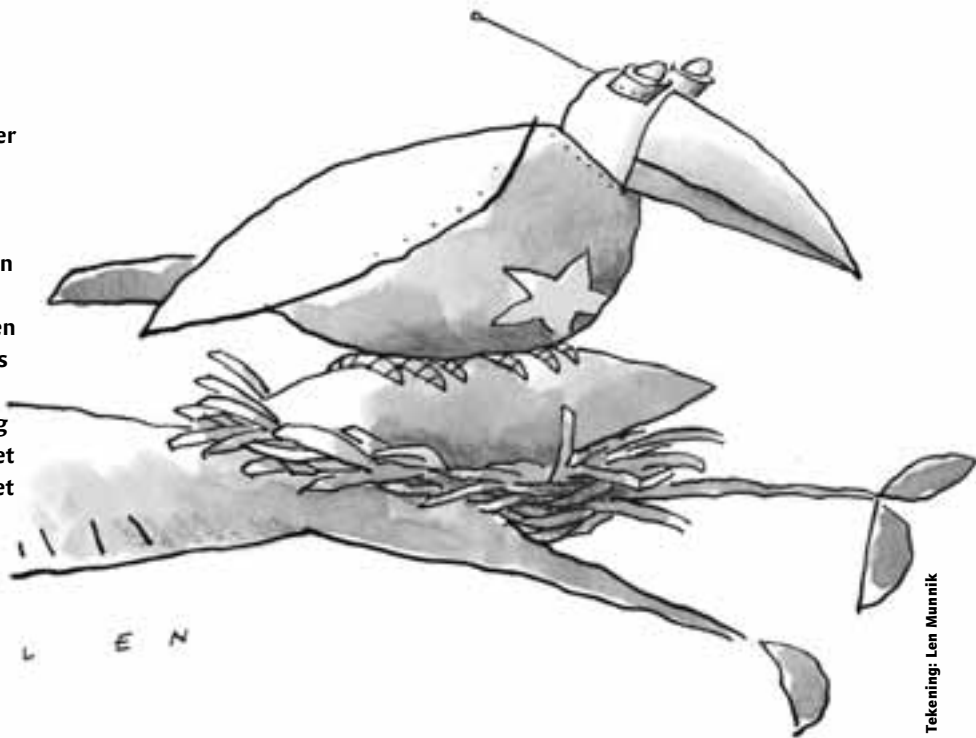
Kees Kalkman

De columns van Paul Rogers:
www.opendemocracy.net/author/paul-rogers

De dronesclub van Jeanine

“Op dit moment is er binnen Europa geen goed alternatief voorhanden voor de ‘euro drone’. Geloof u mij: anders hadden de Fransen die gekocht.” **Minister Hennis van defensie, in de Tweede Kamer over de aanschaf van drones, 5 februari 2014.**

Dronetechnologie heeft zich razendsnel ontwikkeld, met name in Israël en de VS en heeft van daar uit de wereld veroverd. Voor Israël bijvoorbeeld, een grote wapenexporteur, maken drones inmiddels 3 tot 10 procent uit van de huidige wapenexport. Die voorsprong dreigen Europese wapenbedrijven niet meer in te kunnen halen. Dit baart niet alleen hun bazen en aandeelhouders zorgen. Vanuit de Europese Unie worden pogingen ondernomen om, door meer onderzoekssubsidies en internationale samenwerking, de ontwikkeling van een gevechtssklare ‘Eurodrone’ te stimuleren. Het is twijfelachtig of dat gaat lukken.

De afgelopen jaren was er grote concurrentie op de wapenmarkt op het gebied van gevechtsvliegtuigen. Alleen al in Europa worden drie vergelijkbare toestellen gebouwd: de Eurofighter Typhoon, de Gripen en de Rafale. Die moeten het opnemen tegen Amerikaanse gevechtsvliegtuigen van onder meer Lockheed Martin en Boeing. Hoewel beslissingen over aanschaf officieel genomen worden op grond van prestaties en kosten, is het aangaan van een grote wapendeal in hoge mate het aangaan van een politieke relatie. Mede daardoor trekken de Amerikaanse wapenfabrikanten vaak aan het langste eind en hebben de Europese gevechtsvliegtuigen minder kans.

De centrale rol van gevechtsvliegtuigen wordt nu een beetje overgenomen door drones, zowel in militaire plannemakerij als op de wapenmarkt. Israël en de Verenigde Staten zijn de voornaamste leveranciers. “Europa heeft minstens 10 jaar verloren. Hoe langer het duurt, hoe dominantier de Amerikanen en Israël’s zullen zijn,” volgens Airbus topman Tom Enders. Europese wapenbedrijven proberen in verschillende samenwerkings-

verbanden hun achterstand in te halen, op basis van en in samenwerking met Amerikaanse en Israëlische wapenbedrijven. Maar als puntje bij paaltje komt kiezen defensie ministers toch voor aankoop van kant en klare drones in Amerika of Israël. Door in Israël of de VS ‘van de plank’ te kopen hoeven regeringen niet bij te dragen aan risicovolle ontwikkelingskosten. Maar dit dreigt ertoe te leiden dat in Europa helemaal geen droneproductie tot stand komt. Het korte termijn belang van krappe defensiebegrotingen bedreigt het lange termijn militaire belang van het ontwikkelen van eigen dronetechnologie.

De keus van Frankrijk voor een Amerikaanse Reaper – dezelfde MALE (Medium Altitude Long Endurance) drone die Nederland wil kopen – in plaats van de door Dassault samen met Israël Aerospace Industries ontwikkelde Heron-2, was het meest opvallend, omdat juist Frankrijk zich altijd sterk maakt voor Europese wapenproductie. Net als Nederland kocht Frankrijk onbepaalde Reapers voor verkenningdoeleinden, maar net zoals hier gaan in Frankrijk hardnekkige geruchten dat deze drones – inmiddels in

gebruik in Mali – op termijn uitgerust zullen worden met raketten.

VAN DE PLANK OF COSTUMISED

Europese wapenbedrijven beconcurreren elkaar in verschillende samenwerkingsverbanden bij het ontwikkelen van een MALE drone voor Europa. Het Britse BAE Systems en het Franse Dassault Aviation werken samen in het Telemos droneprogramma. De Britse en Franse regering hebben zich herhaaldelijk uitgesproken over de wenselijkheid van een Brits-Franse MALE drone. Desondanks wachten de bedrijven al jaren tevergeefs op een concrete behoeftestelling en aankoopstrategie van hun regeringen. Daardoor wordt verder investeren in de Telemos voor hen financieel steeds hachelijker. Airbus Defence and Space, (voorheen EADS Cassidian) blies om die reden zijn Talarion MALE drone programma af, na tevergeefs te hebben gehengeld naar financiële toezeggingen van de beoogde klanten Frankrijk, Spanje en Duitsland.

Maar de Europese wapenindustrie geeft deze zeer lucratieve markt niet zomaar op. Voor een toekomstig Europees

MALE drone programma heeft Airbus al overeenkomsten gesloten met het Italiaanse Alenia Aermacchi en Turkish Aerospace Industries, en een 51% aandeel genomen in Rheinmetall Defence. “We blijven praten met onze toekomstige klanten en geïnteresseerde industriële partners om sleuteltechnologie veilig te stellen voor een gezamenlijk Europees MALE programma,” aldus een woordvoerder van Airbus. In de aanloop naar de Europese Raadsbijeenkomst over defensie en wapenindustrie in 2013 verscheen een oproep aan Europese regeringen om een Europees dronesprogramma op te zetten, ondertekend door Airbus, Dassault en het Italiaanse Finmeccanica. Volgens de drie defensiegiganten zou het voordeel onder meer zijn dat “essentiële voorwaarden voor de certificering van drones van het begin in het programma wordt meegenomen” en dat “Europese onafhankelijkheid in het omgaan met informatie en inlichtingen gegarandeerd is terwijl tegelijkertijd een robuust systeem wordt opgezet tegen cyberaanvallen.” Op dit moment gaat de informatie vanuit drones via de Verenigde Staten en Israël, omdat er geen Europees transmissiesysteem is.

LOBBYEN IN BRUSSEL

In Brussel vinden de defensiebedrijven een gewillig oor. Al jaren wordt de dronesindustrie financieel gesteund. Het steunen van wapenproductie vanuit Brussel ligt politiek gevoelig. Maar door financiering te verstrekken aan onderzoeksprojecten voor *dual use* producten, met zowel een militaire als civiele toepassing, kan de wapenindustrie toch Europees geld ontvangen. Voor het steunen van dual use producten zoals drones heeft de EU de komende zeven jaar 3,8 miljard euro gereserveerd binnen het Horizon 2020 onderzoeksprogramma, onder het hoofdstuk “Secure societies – Protecting freedom and security of Europe and its citizens.” Op basis van het EU-Israëliësch Associatieverdrag mogen ook Israëlische bedrijven hiervan gebruik maken. Onlangs ontstonden hierover problemen, omdat de EU, tot verontwaardiging van Israël, bedrijven uit de bezette gebieden van deelname wilde uitsluiten. De vestiging van deze bedrijven is immers in strijd met het internationaal recht. Het probleem is inmiddels in den minne geschikt door toevoeging van een vage appendix aan de afspraken. Zowel

Israël als de EU hebben immens belang bij de samenwerking binnen Horizon 2020. Israël omdat het geld krijgt, de EU omdat het in de technische kennis uit de Israëlische wapenindustrie kan delen.

De wapenindustrie neemt al jaren deel aan allerlei adviesorganen van de Europese Commissie waarin nieuw Europees wapenindustriebeleid wordt ontwikkeld. Vaak worden de adviezen van deze organen letterlijk door de Commissie overgenomen. UVS International bijvoorbeeld, de belangrijkste Europese lobbygroep voor drones, neemt deel aan de European RPAS* Steering Group. Deze Steering Group heeft de Europese RPAS *roadmap* (EU-taal voor stappenplan) ontwikkeld. UVS International viel de eer te beurt om deze roadmap officieel aan de Europese Commissie te presenteren op de Parijse wapenbeurs Eurosatory in juni 2013.

Ook bij het beleid rond onderzoeksprogramma Horizon 2020 heeft de Europese Commissie hulp van een Expert Group, de *Horizon 2020 Secure Societies Advisory Group*. Na een klacht van de Brusselse NGO Corporate Europe Observatory wegens de oververtegenwoordiging van het bedrijfsleven in de adviesorganen van de Commissie adviseerde de Europese Ombudsman aan de Commissie om deze meer gebalanceerd samen te stellen. De Horizon 2020 Secure Societies Advisory Group bestaat nu uit 29 leden, waarvan 12 vertegenwoordigers van organisaties en 17 deelnemers op persoonlijke titel, vanuit specifieke expertise. Betrokken organisaties zijn onder meer Europool, Frontex, het Europees defensie agentschap EDA, een aantal onderzoeksinstellingen en vertegenwoordigers van de wapenindustrie, waaronder de twee grote Europese lobbyorganisaties EOS (European Organisation for Security) en ASD (Aerospace and Defence Industries Association of Europe). Bij de deelnemers op persoonlijke titel zijn drie Nederlanders, waarvan een directeur van defensiebedrijf TNO. De andere twee zijn een professor van de TU Eindhoven en een ambtenaar van Binnenlandse Zaken.

EINDELIJK EEN EURODRONE?

Op een bijeenkomst van het Europees defensie agentschap EDA in november 2013 besloten Nederland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Italië, Polen en Spanje een ‘club’ te vormen om een – jawel – roadmap te ontwikkelen. De club

moet ervoor zorgen dat de betrokken landen in 2020-2025 in staat te zijn gezamenlijk een MALE drone te produceren. Nederland is ‘lead nation’ bij deze club, de Britten doen niet mee. Duitsland heeft overigens al gezegd dat 2020 onhaalbaar snel is

In een Letter of Intent droegen de lidstaten de EDA op om studie te doen ten behoeve van gezamenlijke productie van een drone die zowel kan surveilleren boven de Middellandse Zee als militaire doelen aanvallen. In een persbericht stelden de lidstaten dat het ontbreken van een eigen MALE drone een belangrijk tekort in Europese militaire capaciteit is. Gewezen werd in dat verband op de inzet van drones van Amerikaanse makelij bij de interventies in Libië en Mali. Een Nederlands Kamerlid vroeg in dit verband of Mali in de toekomst beschoten zou kunnen worden vanaf vliegbasis Leeuwarden.

Verder krijgt EDA de opdracht om met de Lidstaten en het European Aviation Safety Agency te bepalen hoe het certificeringsproces voor militaire drones in Europa kan worden gestroomlijnd. Ook is een Joint Investment Program overeen gekomen om nieuwe technologie te ontwikkelen, zoals *sense and avoid* (waarbij de drone zelfstandig andere toestellen waarnaemt en vermijdt), automatisch opstijgen en landen (daar is nu nog altijd grondpersoneel voor nodig – een probleem voor de Amerikanen nu ze zich terugtrekken uit Afghanistan, van waaruit de drone-aanvallen op Pakistan plaatsvonden) en luchtverkeersinterfaces. Aan dit onderdeel doet Nederland overigens niet mee, maar de Britten dan weer wel. Ook krijgt EDA de opdracht een zogenaamd Categorie-B project voor te bereiden, in de aanloop naar concrete technologieproductie. De kosten worden gedragen door deelnemende Lidstaten.

Ook aan onafhankelijke Europese transmissiesystemen wordt gewerkt. Samen met het European Space Agency (ESA) onderzoekt EDA het gebruik van satellieten voor civiele en militaire dronenavigatie. Daarnaast doet ESA eigen onderzoek naar gebruik van Europese satellieten voor besturing en informatieoverdracht door civiele drones.

Drones heb je in soorten en maten. Verkennings- en bewakingsdrones zijn relatief lichte, soms uit de hand of met een katapult te lanceren minivliegtuigjes. Nederland heeft in deze categorie de Ra-

ven van ongeveer 2 kilo en de ScanEagle van ongeveer 20 kilo. De Raven is ingezet in Afghanistan, de ScanEagle voor de Somalische kust tijdens de antipiraterijmissie. Beide zullen worden ingezet in Mali. Bewapenbare drones, zoals de Reaper die Nederland voor verkenningstaken aan-

het Europese luchtruim vanaf 2016.

Gevechtsdrones zijn een stapje verder in de technologie en kunnen daadwerkelijk luchtgevechten voeren. De huidige Europese gevechtsdrones, de Baracuda van EADS Cassidian, de Britse Taranis en de Franse nEUROn, zijn ontwikkeld ten

volg op de Lancaster House Overeenkomst is in zeer voorzichtige bewoordingen gesteld, en vooral ontbreekt vervolfinanciering, hetgeen doet vermoeden dat de overeenkomst vooral politieke betekenis heeft. Die ligt erin dat de Fransen en de Britten de andere EU landen er niet

Foto: Jaakari Taylor / SHFWire

schaft, zijn veel zwaarder en kunnen langer, hoger en verder vliegen. Drones boven 150 kilo zijn op dit moment niet toegestaan in het Europese civiele luchtruim. Om die reden trok Duitsland zich in de zomer van 2013 terug uit de ontwikkeling van de Euro Hawk verkenning drone van EADS Cassidian, een kwestie die defensie minister Thomas de Maiziere bijna de kop kostte, en de Duitse schatkist 600 miljoen euro. De Maiziere had geen zin om nog langer geld uit te geven aan een project dat hij voorlopig niet gebruiken kon. EADS topman Enders was laaiend en verklaarde in de aandeelhoudersvergadering dat het "een staaltje Duitse bureaucratie is. Je hoeft alleen het luchtverkeer maar voor 15 minuten stil te leggen om de drone te laten stijgen of dalen." De EU komt met gezwinde spoed aan de problemen tegemoet en heeft 4 miljoen euro uitgetrokken voor onderzoek naar de integratie van zowel civiele als militaire drones in

behoefte van de technologie, niet om als zodanig in productie te nemen. Maar als er niet snel vervolgstappen worden gezet veroudert de kennis.

EUROPEES OF BINATIONAAL?

Afgelopen februari kwamen Frankrijk en Groot-Brittannië overeen om 120 miljoen pond (146 miljoen euro) te investeren in een gezamenlijke studie naar voortgaande ontwikkeling van gevechtsdrones, gebaseerd op de Taranis en de nEUROn van respectievelijk BAE Systems en Dassault. Deze overeenkomst bouwt voort op de destijds als spectaculair beschouwde Lancaster House Overeenkomst uit 2010, waarin beide landen zich uitspraken voor grotere defensiesamenwerking. Maar dat was voordat Hollandse president werd, en voordat in Groot-Brittannië een anti-Europese partij een bedreiging voor het huidige beleid ging vormen. De Frans-Britse militaire liefde is inmiddels wat bekoeld. Het ver-

FORT MC NAIR, 23 MEI 2013

bij hebben gevraagd. Ook maken ze een duidelijke keus voor de wapenbedrijven BAE Systems en Dassault, waarmee ze Thales, Airbus (voorheen EADS Cassidian), en andere potentiële producenten buitensluiten.

Hiermee lijkt de brede Europese samenwerking weer naar de achtergrond te verdwijnen ten koste van een bilateraal project. De Europese militaire samenwerkingsgedachte zit blijkbaar niet zo diep.

Wendela de Vries

RPSA = Remotely Piloted Aerial Systems. De wapenindustrie wil van het woord drones af, vanwege de associaties met het CIA-moordprogramma in Pakistan en Jemen. Bovendien willen ze graag benadrukken dat hun mooie producten geen 'killer robots' zijn, maar dat er wel degelijk een piloot aan de knoppen zit, zij het dan op afstand.

Drones aan de grenzen

Begin 2012 betaalde Frontex, het grensbewakingsagentschap van de EU, diverse internationale droneproducenten 30.000 euro om hun handelswaar te demonstreren tijdens een driedaagse presentatie vanaf de vliegbasis Aktio in Griekenland. Frontex is zeer geïnteresseerd in de inzet van onbemende vliegtuigen voor surveillancevluchten boven het Middellandse Zeegebied. En wapenfabrikanten staan te springen om Frontex aan hun klantenbestand toe te voegen. Juridische obstakels, het verbod op het gebruik van volledig onbemende vliegtuigen in het commercieel in gebruik zijnde luchtruim, vormen nu nog een belemmering voor daadwerkelijke aanschaf en gebruik van drones door Frontex.

Oktober vorig jaar kwamen meer dan 300 mensen om voor de kust van het Italiaanse eilandje Lampedusa, toen hun boot in brand vloog en daarna zonk. De schok was groot en de discussie over hoe het Europese migratiebeleid vorm te geven laaide op. Van allerlei kanten werd aangedrongen op het zoeken naar manieren om dergelijke tragedieën in de toekomst te voorkomen.

Hoewel veel slachtoffers onbekend en naamloos blijven, schatten diverse NGO's dat het totaal aantal migranten dat is omgekomen bij pogingen via de Middellandse Zee in Europa te komen, inmiddels is opgelopen tot zo'n 20.000. Er lijkt bovendien een stijgende lijn in te zitten, want de laatste jaren loopt het aantal slachtoffers op.

De Europese Unie reageerde met een verdere aanscherping van het migratiebeleid en de keuze voor de inzet van meer militaire middelen en technologie om migranten tegen te houden. Het beleid tegen illegale immigratie werd ondergebracht in de 'defensie en security'-peiler van de EU. In december ging bovendien het grensbewakingsstelsel Eurosur officieel van start. Een belangrijke rol binnen het palet van de verdere militarisering van de Europese buitengrenzen lijkt weggelegd voor drones.

Frontex toont al enige jaren interesse voor de inzet van drones ten behoeve van grensbewaking, met name boven in het Middellandse Zeegebied. Ilkka Laitinen, directeur van Frontex, stelt dat drones gebruikt kunnen worden om het werkgebied uit te breiden, "om de overdracht en de productie van extra surveillancegegevens vanuit een gebied buiten de Europese grenzen te regelen."

In 2011 kreeg Frontex van het Europees Parlement groen licht zelf materieel aan te gaan schaffen. Tot nu toe heeft dit

niet de aankoop van drones geleid, mede omdat nog onduidelijk is of, en zo ja, wanneer, deze daadwerkelijk ingezet mogen gaan worden. De EU verwacht nu dat het mogelijk pas in 2028 zover zal zijn.

INDIVIDUELE STATEN

Verschillende Zuid-Europese landen bespreken sinds enige tijd het nationale gebruik van drones voor grensbewaking, al dan niet gekoppeld aan inzet in het kader van Frontex.

Italië besloot daadwerkelijk hiertoe over te gaan in de nasleep van het drama bij Lampedusa afgelopen oktober. De Italiaanse luchtmacht stelde Predator-drones (sic), uitgerust met surveillance-camera's beschikbaar voor een missie waarbij de totale inzet van schepen en vliegtuigen voor grensbewaking werd verdrievoudigd.

Frankrijk testte de S100-drone, geproduceerd door het Oostenrijkse Schiebel, voor grensbewaking. Volgens de Franse marine kunnen schepen door het gebruik van deze drone een twee keer zo groot gebied als voorheen in de gaten houden.

Noord-Afrikaanse landen worden door de EU zwaar onder druk gezet om migranten tegen te houden voordat ze aan de overtocht naar Europa beginnen. Tegen deze achtergrond overwegen ook Libië en Algerije de aanschaf van drones voor grensbewaking. Marokko is al een stap verder, dat nam drie onbepaalde Harfang-drones van de Franse krijgsmacht over.

EUROSUR

Eurosur moet het overkoepelende, centrale instrument worden om bewaking en surveillance aan de Europese zuidelijke buitengrenzen en ver daarbuiten te coördineren. Het voorziet in het uitwisselen van real time beelden en data tus-

sen EU-lidstaten en Frontex. De informatie wordt verzameld door middel van surveillances in het Middellandse Zeegebied, waarbij drones, satellieten en marineschepen ingezet worden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de militaire industrie flink gelobbyd heeft om Eurosur van de grond te krijgen.

EUROPEES ONDERZOEKSGELD

De militaire industrie profiteert vooralsnog echter vooral via de zogenaamde Kaderprogramma's waarmee de Europese Unie jaarlijks miljoenen in onderzoek en ontwikkeling op diverse gebieden, van voedselvoorziening tot nanotechnologie, investeert. Security-projecten vormen een van de peilers van deze programma's. Grensbewakingsprojecten zijn hier weer een belangrijk onderdeel van. Daarbij duiken regelmatig dronesgerelateerde projecten op.

Al onder de zogenaamde Preparatory Action for Security Research, dat liep van 2004 tot 2006, kreeg een consortium onder leiding van het Franse bedrijf Dassault Aviation vijf miljoen euro om de mogelijke bijdrage van drones voor grensbewaking te onderzoeken. Het Nederlandse Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) was ook bij dit project betrokken.

Onder het daaropvolgende Framework Program 7 (2007-2013) breidde het aantal projecten zich snel uit, veelal gekoppeld aan Frontex en/of Eurosur. Onder onnavolgbare afkortingen als SEABILLA, PERSEUS en OPARUS hielden consortia van bedrijven en onderzoeksinstituten zich bezig met de ontwikkeling van zaken als een maritiem grensbewakingsstelsel, een maritiem surveillancesysteem voor grensbewaking en een open architectuur (vrij beschikbare digitale architectuur) voor grensbewaking door middel van drones. In alle gevallen

van Europa

nam de inzet van drones een belangrijke plaats binnen het project in. De Airbus Group (voorheen EADS, met hoofdkantoor in Leiden), Thales Nederland en TNO waren de belangrijkste betrokken bedrijven uit Nederland in de consortia die geleid werden door het Italiaanse Selen Sistemi Integrati (SEABILLA), het Spaanse Indra Sistemas (PERSEUS) en het Franse Sagem (OPARUS).

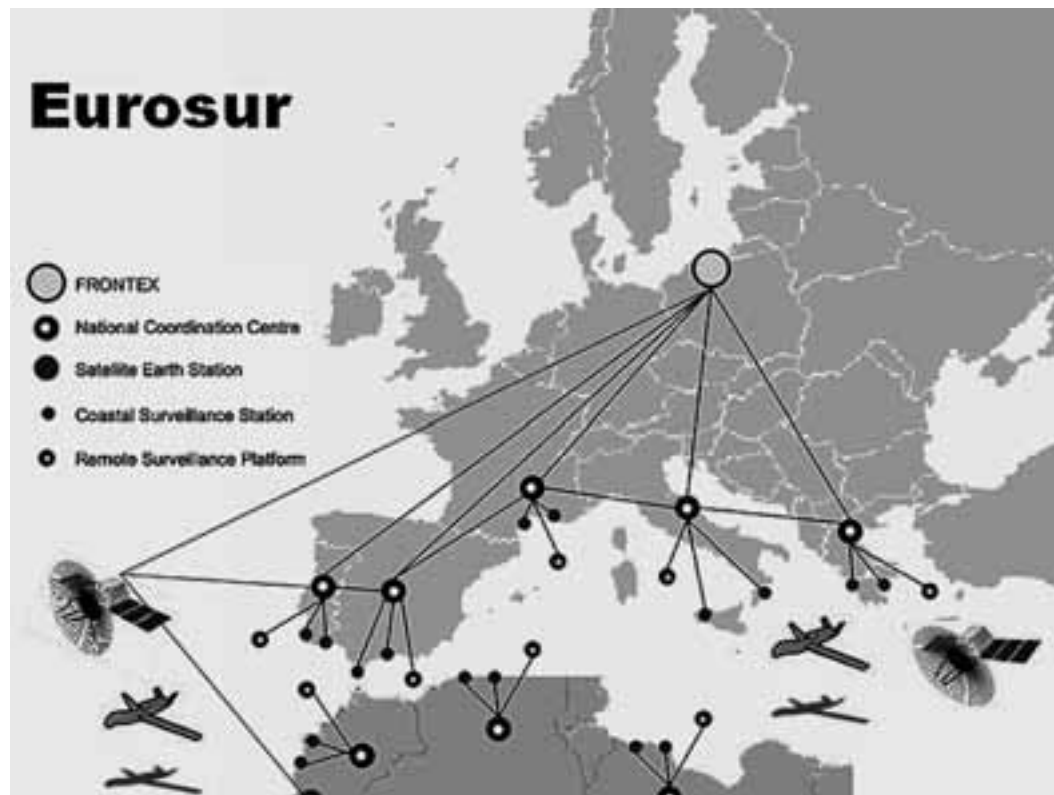
Afgelopen december is het nieuwe Kaderprogramma 'Horizon2020' van start gegaan, dat loopt tot 2020. Op het gebied van grensbewaking springt in de eerste serie projecten vooral een onderzoek naar het gebruik van optioneel bemensde vliegtuigen in het oog. Een logische stap: gezien het nog geldende verbod op het gebruik van drones in het commercieel luchtruim, wordt nu ook gekeken naar de mogelijke bruikbaarheid van vliegtuigen die zowel met als zonder piloot kunnen vliegen. De EU verwacht tussen de 5 en 12 miljoen euro kwijt te zijn voor dit project.

OVERIG

Diverse andere landen gebruiken eveneens drones voor grensbewaking. Vooral aan de Amerikaans-Mexicaanse grens zijn ze al volop in gebruik, al twijfelen deskundigen aan de effectiviteit ervan. Verdere militarisering van de grensbewaking is voor veel politici echter een voorwaarde om steun te geven aan een beperkt 'pardon' voor illegalen die zich al in de Verenigde Staten bevinden.

Australië, de laatste tijd veel in het nieuws vanwege een forse aanscherping van het migratiebeleid, overweegt de aanschaf van drones om grotere gebieden op zee in beeld te kunnen brengen. De Triton- drone van de Amerikaanse wapengigant Northrop Grumman wordt als meest waarschijnlijke kanshebber voor aanschaf genoemd. Ook landen als India en Zuid-Afrika zetten drones in bij grensbewaking.

De EU probeert de met de verdere militarisering van de grensbewaking ingezette beleidslijn neer te zetten als dé oplossing om in nood gekomen migranten te redden. Een slim verkooppraatje, dat helaas goed werkte. Het Europees Parle-

ment stemde met grote meerderheid in met operationele regels die het in december 2013 in werking stellen van Eurosur mogelijk maakten. De primaire taak van Eurosur en Frontex is en blijft het stoppen en terugsturen van migranten die de Europese Unie proberen binnen te komen.

FELLE KRITIEK

De roep om meer grensbewaking in reactie op de ramp bij Lampedusa kan op felle kritiek vanuit mensenrechtenorganisaties, progressieve Europarlementariërs, migratieactivisten en vluchtelingenondersteuners rekenen.

Hein de Haas, mededirecteur van het International Migration Institute van de Universiteit van Oxford, schreef in een vernietigend commentaar dat het "de aanscherping van de grenscontroles [is] die migranten dwingt om gevaarlijke routes te nemen en ze steeds afhankelijker van mensenhandelaren maakt om de grens over te komen." Hij noemde dit "het echte schandaal" omdat "overheden en agentschappen zoals Frontex schaamteloos misbruik maken van tragedies zo-

als de ramp voor de kust van Lampedusa om nog meer geld te investeren in de 'strijd tegen illegale migratie'. Hierdoor zal ook in Europa de afhankelijkheid van de mensensmokkel alleen maar vergroten, vluchtelingen zullen de toegang tot bescherming ontzegd worden en het dodental aan de grenzen zal nog verder oplopen."

De Duitse Europarlementariër Ska Keller (Bündnis 90/Die Grünen) uitte specifieke kritiek op de illusie dat de inzet van drones migranten in nood zou kunnen helpen: "Zelfs als een drone een vaartuig ontdekt, kan het niets voor de opvarenden doen. Je hebt echte mensen nodig daar, en een drone gebruiken biedt daar geen garantie op."

Mark Akkerman

Campagne tegen Wapenhandel

Bericht van slachtoffers uit het

Op 18 februari vond in Nederland een parlementaire hoorzitting plaats over drones. Daarvoor waren enkele Pakistanen uitgenodigd, die wonen in de bergen rond Waziristan en voor de belangen van hun medebewoners, met name vrouwen en kinderen, opkomen. Zij zouden vier Europese parlementen bezoeken. Eén van hen, Karim Khan, een onderwijzer aan een openbare school, heeft door een drone-aanval vier jaar geleden zijn broer en zoon verloren. Hij wilde een reis maken door Europa om aandacht te vragen voor de aanvallen van drones in Pakistan.

Khan heeft in 2010 een aanklacht tegen de Amerikanen ingediend wegens de aanval en wil ook een aanklacht indienen bij het Internationaal Gerechtshof. Maar voor zijn vertrek werd hij door onbekenden ontvoerd, door onbekenden ‘verhoord’ met bastonnades (afgerost met stokslagen) en na ruim een week vrijgelaten. Tijdens de hoorzitting kwamen ook journalisten en advocaten aan het woord.

Dit gezelschap kwam na deze hoorzitting bijeen in Humanity House, waar PAX een avond had georganiseerd met Khan's steunorganisatie Reprieve, en waar SP-kamerlid Harry van Bommel als een van de aanvragers van de hoorzitting mede het woord voerde. Men moet grote bewondering hebben voor Khan, die na een week ontberingen in gevangenschap en dagen ononderbroken activiteit tot ver in de avond zijn stem wilde laten horen. De vermoenissen na de vele gesprekken die hij naast zijn optreden ook met journalisten heeft gevoerd – waarnaast ook paginagrote artikelen in De Volkskrant en Trouw verschenen – waren hem aan te zien. Actief was ook de journalist Noor Behram, die zeventien inslagplaatsen in het gebied had bezocht en ter plaatse de schade opnam. Samen met een advocaat en een woordvoerder van Reprieve stelden zij de ‘precisiekwaliiteit’ van de drones als aanvalswapens tegen terrorisme scherp ter discussie.

Want drones zijn helemaal niet zo nauwkeurig als een chirurg. In Pakistan hebben 350 aanvallen van drones plaats gevonden. Noor liet een foto zien met vier kinderen, die in een tehuis zaten en in 2010 zijn omgekomen. In totaal zijn er

Foto: Boyd Noorda

honderd krijgers getroffen tegenover 3.000 burgerslachtoffers. Dat is wel een zeer grote hoeveelheid. Welnu, als drones niet nauwkeurig zijn en er dus een dreiging is dat mensen willekeurig omkomen, dan is er sprake van terreur. Dorplingen leven voortdurend in angst, of wat men tegenwoordig noemt: permanente stress, omdat niet de terroristen worden bedreigd, maar zichzelf. Een zaak die ook door Human Right Watch en Amnesty International onder de aandacht is gebracht.

Met dit beeld als uitgangspunt ontstond er een discussie over de vraag of de verstuurders van drones oorlogsmisdaden plegen, en zo ja: in hoeverre.

REGELS

Het probleem was volgens Van Bommel dat er voor het gebruik van drones geen regels bestaan. Het zijn wapens die vaak buiten een reguliere oorlogssituatie worden toegepast en er bestaat niet zoiets als voorschriften voor een ‘legaal gebruik van drones’. Veel activiteiten met drones vinden plaats tijdens geheime operaties, zowel op het gebied van verkenning als operationeel met wapens. Ook Nederland doet hieraan mee, al blijft het bij ons voorlopig tot verkenning beperkt: in ieder geval in Afghanistan en Mali. Wat wij

als democratie over dat gebruik zouden moeten eisen is in twee begrippen samen te vatten: transparantie – dus openheid over het gebruik – en een mogelijkheid tot aansprakelijkheid (*accountability*).

En deze mogelijkheid is er niet. De VS hebben zich niet aangesloten bij het Statuut van Rome (de basis voor het Internationaal Strafhof) en zullen ook niet bereid zijn militairen uit te leveren. Bovendien is onduidelijk of conventies inzake het oorlogsrecht van toepassing zijn, omdat er vaak geen sprake is van een oorlogssituatie.

Dit leidde vanuit de zaal en ook elders tot tal van vragen.

Onduidelijk is welke marges er zijn voor *collateral damage* (“bijkomende schade” – een eufemisme voor burgerslachtoffers) bij het uitschakelen van die andere dreiging: terroristen.

Gaat het om fouten of is te bewijzen dat het doden van burgers systematisch is – (zoals bijvoorbeeld tijdens operaties met de V-1 door Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog)? In het laatste geval is er sprake van ‘collectief straffen’ van plaatselijke gemeenschappen. Het noordoosten van Afghanistan is dan beland in een situatie als tijdens de laatste Britse koloniale oorlog, toen er met vliegtuigen bommen op burgers werden

oosten

VAN LINKS NAAR RECHTS:
HARRY VAN BOMMEL (SP), NOOR
BEHRAM, KARIM KHAN MET TOLK
EN MIRIAM STRUIJK (PAX)

gegooid. Dat werd indertijd door de wereldgemeenschap gedoogd. Ook zou men kunnen stellen: dit is oorlog zonder oorlogsverklaring, maar daar staat tegenover dat de aanvallen na 9/11 door de regering van Pakistan gedoogd zijn. Is de regering van Pakistan dan eveneens aansprakelijk?

Over deze vragen is al in 2011 een – in het Engels gesteld – rapport verschenen van IKV-Pax Christi met de vraag “Maakt onbemand onacceptabel?” Het antwoord is vooral moreel: het feit dat men vanuit zijn eigen huiskamer in het Westen oorlogsslachtoffers kan maken in het Nabije Oosten of waar ook ter wereld vergemakkelijkt het oorlogsvoeren. En dat men daarmee zonder vorm van proces standrechtelijk kan executeren – wat immers het doel van de inzet is – maakt het stelsel verwerpelijk. Je zou je moeten afvragen: wat gebeurt er als iemand deze wapens, nu ver van je eigen bed in werking gezet, in het eigen vaderland wil gaan toepassen? Bijvoorbeeld als een staatsleider zelf het ‘structuurmodel’ (stramien) van dit vaderland wil dicteren en zuiveren van ‘ongewenste elementen’?

Jan Bervoets

Bronnen:

Cor Oudes, Wim Zwijnenburg, Does unmanned make unacceptable? Exploring the debate on using drones and robots in warfare, IKV Pax Christi, Utrecht 2011.

www.amnestyusa.org/our-work/issues/security-and-human-rights/drones en de daar aangegeven links om verder te lezen.

De drones van het Nederlandse leger

DE RAVEN

De Raven RQ-11A van Aero-Vironment is een kleine tactische drone voor verkenningen van maximaal 60 minuten. De toestellen kunnen 10 km ver vliegen. Nederland heeft 25 Ravensystemen met elk drie drones en een grondstation. De Raven stuurt beelden naar het grondstation, waar ze worden opgeslagen en bewerkt. De verkenners kan worden uitgerust met een daglicht- of een infraroodcamera. Het toestel lijkt op een modelvliegtuig, wordt gelanceerd met de hand en landt zelf op een van te voren vastgestelde plek. De Raven is in gebruik bij mariniers, commando's en verkenningseenheden.

DE SCANEAGLE

De ScanEagle van Boeing verzamelt beelden op verschillende hoogten zonder al te veel geluid te maken. Een systeem bestaat uit een grondstation met ofwel zes vliegtuigen (analoge versie) of drie vliegtuigen (digitale versie), een lanceerinrichting en een opvangsysteem. Nederland heeft één analoge ScanEagle systeem en twee digitale. Het toestel stuurt videobeelden van een daglicht- of infraroodcamera live door naar het grondstation. Het verbruikt weinig brandstof en kan tot 22 uur in de lucht blijven. De ScanEagle wordt gelanceerd met een katapult en bij de landing opgevangen met een van een haak voorziene verticale kabel. Het systeem is ingezet in het kader van de bestrijding van piraten. De ScanEagles vallen evenals de Ravens organisatorisch onder 107 Aerial Systems Battery in 't Harde. Dit is een onderdeel van JISTARC, het inlichtingencommando van het Nederlandse leger.

DE REAPER

De Reaper MQ-9 van General Atomics zal in 2016 binnenkomen bij defensie. Het is een wat grotere drone. Er zullen vier vliegtuigen, een grondstation voor starts en landingen en een grondstation voor tijdens de vlucht worden aangeschaft. De vliegtuigen hebben een elektro-optische en infraroodsensor, een grond- en oppervlakteradar en een laser voor het aanwijzen van doelwitten. De radar ziet ook bewegende objecten. Het toestel kan 24 uur in de lucht blijven en heeft een verhard banenstelsel nodig. De communicatie tussen het besturingsstation en het inzetgebied loopt via een satelliet. De Reapers gaan vallen onder een nieuw op te richten eenheid van het Commando Luchtstrijdkrachten. De Reaper die Nederland nu heeft gekocht, is voor verkenning, maar kan zoals defensie het uitdrukt ‘na een kleine aanpassing’ worden bewapend. Hiervoor is wel aparte politieke goedkeuring nodig. Ook kan de Reaper natuurlijk samen met bewapende drones van bijvoorbeeld de VS optreden, waarbij Nederland dan het inlichtingenbeeld zou verzorgen. De VS opereren vaak met een combinatie van bewapende en verkenningdrones. (KK)

Bronnen:

defensie.nl/onderwerpen/onbemande-vliegtuigen/inhoud/welke-onbemande-vliegtuigen

Wikipedia (ScanEagle)

Tweede Kamer 30806, Nr. 16.

Onbemande vliegtuigen (UAV)

Documentatie VD AMOK

De dood vanuit de hemel

In november 2013 besloot Nederland het onbemande vliegtuig Reaper aan te schaffen. De Reaper is een drone van wapenbedrijf General Atomics, dat groot is geworden door de ontwikkeling van drones. In 1980 had het bedrijf nog een omzet van 115 miljoen dollar, in 2010 is dat al gegroeid tot 662 miljoen. Deze informatie komt uit *Drone Warfare – Killing by Remote Control* geschreven door Medea Benjamin. Dit boek geeft een overzicht van de ontwikkelingen op het gebied van drones en volgt een drone van wieg tot graf: van productie via inzet naar slachtoffers. Vervolgens gaat het over wetgeving, acties tegen drones en een internationale campagne.

Het boek is grotendeels gebaseerd op geschreven bronnen, maar ook op bezoeken aan Pakistan en Afghanistan. Dat leidt tot persoonlijke verhalen met gruwelijke details. Zoals een verhaal van een meisje van dertien jaar en haar broers: “Opeens hoorden ze een dreigend gebrom en toen was er een explosie: iets vreselijks was uit de lucht gevallen, het trok hun huis uit elkaar en slingerde lichaamsdelen van hun moeder en twee broers door de lucht.” Het maakt de gruwelen van de aanvallen door drones invoelbaar.

Er zijn bewapende en onbewapende drones en er zijn hele kleine drones. DARPA, de defensieonderzoekorganisatie van de Verenigde Staten, looft prijzen uit van 100.000 dollar voor studenten en hobbyisten die met een goed plan komen. Voor een habbekrats halen ze zo ideeën binnen. Benjamin schrijft over zwermen kleine drones, die als kamikazes op een doel afgaan, en over drones die zich vastplakken aan een doel en exploderen op het moment dat dit gewenst wordt.

CAMPAGNE

Drone Warfare is een campagneboek. Dat is niet verrassend, schrijfster Benjamin is medeoprichtster van de door vrouwen geleide vredesorganisatie Code Pink, die campagne voert onder de leus *Ground the Drones*. Ze vertelt met enthousiasme over acties tegen drones, zoals *naming and shaming* van wapenfabrikanten, juridische procedures, gebruik van de Amerikaanse Wet Openbaarheid van Bestuur (Freedom of Information

Act – FOIA) etc. “Eén van de beste methoden om een basis voor activisme te bouwen is je richten op lokale connecties met drones en de inzet daarvan,” schrijft ze.

Een opsomming van acties en internationale bijeenkomsten is één, maar hoe zou een brede internationale campagne eruit moeten zien? Daarover is het boek onduidelijk. Het doet wel aanzetten. In het voorwoord, door feministe Barbara Ehrenreich, staat: “Als we de oorlog willen stoppen moeten we ons richten op alle wapens die oorlog mogelijk maken en zelfs uitlokken (...) en de industrieën die ze produceren. (...) We moeten het ons aantrekken dat ze worden ingezet voor binnenlands gebruik en zelfs bewapend aan de Mexicaanse grens, en mogelijk ook tegen Amerikaanse demonstranten.”

Benjamin pent een scala aan argumenten neer die handig zijn om te kennen bij de strijd tegen drones. Opmerkelijk vond ik het gegeven dat in de officiële cijfers van het Pentagon het aantal civiele droneslachtoffers kunstmatig laag gehouden wordt, door alle volwassen mannelijke slachtoffers als strijder te definiëren. Wie een geweer heeft loopt extra kans als doelwit te worden gezien. Een Pakistaanse advocaat reageert: “Als dat het criterium is dan moet de VS een genocide beginnen, omdat alle mannen in het gebied [Waziristan in Pakistan] een AK-47 dragen en zich houden aan de sharia. Dat is deel van hun cultuur. Sinds wanneer kan je mensen vermoorden om hun overtuiging?”

Op zoek naar campagnemogelijkheden noemt Benjamin de succesvolle

Foto: Code Pink

campagne tegen landmijnen, die leidde tot een VN-verdrag tegen anti-personeelsmijnen (AP). Een verbod per verdrag waaraan de VS niet deelneemt. Hetzelfde geldt voor Israël, dat veel drone-technologie exporteert en ruime aandacht krijgt in het boek.

HAALBAARHEID

Jody Williams, die namens de Internationale Campagne voor de Afschaffing van Landmijnen (ICBL) de Nobel Vredesprijs kreeg, vermoedt dat een brede campagne tegen drones weinig uit zal halen. “Landmijnen waren klein grut,” zegt Williams. “Drones zijn anders. Die zijn een melkkoe voor fabrikanten, lobbyisten en de overheidsbandieten. Er komt een grootschalige wapenwedloop voor dit soort wapens en ik ben bang dat bedrijven geen verbod zullen toestaan.” Wat wel een campagnedoel zou kunnen zijn, is voorkomen dat er geautomatiseerde bewapende drones op de slagvelden komen, zegt Williams. Dat sluit aan op de campagne van het International Committee for Robot Arms Control (ICRAC) dat al stappen heeft gezet binnen de VN.

MEDEA BENJAMIN 2013

had bestaan. De budgetten voor de *special forces*, de crème de la crème van het leger, werden ondanks allerlei bezuinigingen op defensie de afgelopen jaren juist groter. Kleinschalige optredens – eventueel met het gericht afschieten van tegenstanders – winnen aan belang. Hierdoor neemt de controle op de operaties af. Oorlogsvoering verandert, en de technologie van de drones past daar wonderwel in.

De drone die ook Nederland gaat kopen, de Reaper, krijgt nogal wat aandacht in het boek. Het vliegtuig wordt dan ook bewapend ingezet door de twee organisaties waarop het boek vooral zijn pijlen richt: de CIA en het Joint Special Operations Command (JSOC, dat samenwerkt met Academi, de opvolger van Blackwater). Zij zetten drones in binnen grotendeels geheime programma's. Het werd door de Amerikaanse generaal Petraeus omschreven als "een moordmachine die bijna op industriële schaal opereert." Jammer dat het boek geen index bevat, zodat ik dit soort zaken snel kan vinden.

Het boek richt zich tegen een andere winnaar van de Nobelprijs voor Vrede, president Obama, die "zijn tactieken simpelweg heeft veranderd van laarzen op de grond naar moordenaars in de lucht." In landen met een islamitische bevolking die bondgenoot zijn van de VS, was in juni 2012 tussen de 81 en 89 procent tegen drones. In de State of the Union van afgelopen januari meldde de president dat voortaan voorzichtig met drone aanvallen zal worden omgegaan. De kritiek wordt op zijn minst opgemerkt. Meer kritiek op droneprogramma's, ook de Europese, kan zeker geen kwaad om de opmars ervan verder te hinderen. Het boek van Benjamin zorgt ervoor dat je snel en goed onderbouwd een mening kan vormen over de vliegtuigjes die worden bestuurd op afstand.

Martin Broek
broekstukken.blogspot.com

Medea Benjamin, *Drone Warfare – Killing by Remote Control*. OR Books, 2012. 262 blz.

Of Benjamin ook die richting op wil is onduidelijk. Een onduidelijkheid die ze misschien expres laat bestaan, om niet te hoeven kiezen tussen wat haalbaar en wat nodig is. "Het gebruik van drones moet beperkt en transparant worden," schrijft ze, "en op zijn minst bekend."

ONBEWAPENDE DRONES

De inzet van drones in conflictgebieden veroorzaakt veel stress. Op sommige plaatsen komen drones wel 15 keer op een dag overvliegen. De ene keer observeren ze alleen, de andere keer schieten ze op je familie. Hoe zit het met de onbewapende drones? Benjamin geeft een paar maal aan dat er ook drones zijn die nuttig worden gebruikt bij bijvoorbeeld rampenbestrijding. Maar er zijn ook onbewapende drones die ingezet worden voor het verzamelen van militaire inlichtingen, het bespioneren van mensen in conflictgebieden of 'gewoon' hier in het binnenland. De discussie hierover wordt in het boek nauwelijks gevoerd. De Brit Chris Cole van *Drone Wars UK* zegt in het boek tegen Benjamin: "Er is ook veel meer scepsis tegenover observatie door

drones in het VK dan in de VS." En daarmee lijkt de kous af. Een discussie over een mogelijke coalitie met groepen die zich richten op burgerlijke vrijheden wordt uit de weg gegaan.

Het boek is vooral op de VS gericht. Wat doen British Aerospace Systems en de Europese Airbus Group (voorheen EADS) op dit gebied? Welke spelers zijn er verder in Europa? In Europa gaan de ontwikkelingen op dit gebied redelijk snel. Jammer dat dit aspect in het boek ontbreekt.

Een zwakte van het boek is dat het bijna lijkt alsof politiek wordt gemaakt door wapens, niet door mensen. "Bij oorlogsvoering met drones is het niet nodig om eerst de bevolking achter de oorlog te krijgen (...) of om eerst heftige debatten in het Congres te voeren. (...) De gevechten in Libië werden gevoerd door drones." zijn illustratieve citaten. Belangrijker is een andere zwakte, namelijk de afwezigheid van een visie op de Amerikaanse militaire strategie waarbinnen drones passen. Bush maakte in 2001 een einde aan een verbod op het gericht vermoorden van tegenstanders, dat 25 jaar

De wereld als slagveld

Dirty Wars – smerige oorlogen – is de weerslag van een type grondige onderzoeksjournalistiek, dat helaas steeds schaarser wordt. Het boek beschrijft hoe zich een nieuw type geheime oorlog ontwikkelt, die momenteel vooral door de Amerikaanse strijdkrachten wordt gevoerd.

Het boek is gebaseerd op interviews met militaire strategen, analyses van de plannen en de wapenprogramma's die ze hebben ontwikkeld en de gevolgen van de toepassing van die programma's voor de wereld van de gewone mensen.

Een van de wapensystemen waarvan de werking wordt onderzocht zijn de drones, maar deze staan niet op zichzelf. Een drone is immers niet meer dan een stuk gereedschap, een onbemand vlieg-

moordoperaties, net zoals speciale verkenningseenheden van het Amerikaans leger en de CIA tijdens de Vietnam oorlog. De aanslagen van 2001 hebben echter geleid tot een veel grotere nadruk op dit type oorlogvoering, waaraan een steeds groter deel van de Amerikaanse oorlogsbegroting wordt besteed. Voor het begrotingsjaar 2014 werd een verzoek voor 9.913 miljard dollar ingediend bij het VS-Congres (ter vergelijking: de totale Nederlandse defensiebegroting bedraagt ongeveer 8 miljard euro – 11 miljard dollar).

PARALLELE STRUCTUUR

Deze verschuiving naar geheime militaire operaties vormt de rode draad in het werk van Scahill. Een bijzonder belangrijk element daarbij is de toenemende

visie en een paar juridische experts – richtlijnen op te stellen die direct door dit gehele apparaat worden uitgevoerd.

Scahill heeft de componenten van dit geheime oorlogsapparaat zorgvuldig ontleed. In 57 hoofdstukken behandelt hij de belangrijkste beleidslijnen in de geschiedenis van het Joint Special Operations Command (JSOC) – de belangrijkste tak van het Amerikaanse leger die deze operaties onderneemt – en de CIA, evenals talloze voorbeelden van aanvallen in Irak, Somalië, Jemen en Pakistan. Daardoorheen gevlochten zijn de verhalen van de mensen die het doelwit zijn van de aanvallen. Die verhalen zijn tot stand gekomen door ter plaatse in de aangevallen locaties interviews af te nemen met overlevenden, familieleden en ooggetuigen.

Daarbij besteedt hij veel aandacht aan de jacht van de Amerikaanse speciale eenheden op Anwar al-Awlaki, een radicale Amerikaanse moslimprediker, die zich keerde tegen het Amerikaanse beleid en in feite een pleitbezorger van de jehadi's werd. Dat voorbeeld geeft aan dat zelfs Amerikaanse staatsburgers zich niet kunnen beroepen op hun grondwettelijk recht op een proces, als de executielijsten eenmaal zijn vastgesteld. Een van de belangrijkste opmerkingen van Scahill over die lijsten is, dat ze nooit korter worden. Hoe meer 'hoogwaardige' doelwitten worden getroffen, hoe meer vijanden erbij komen, die vanzelfsprekend ook weer op die lijsten terechtkomen. Het is een formule voor permanente oorlog, overal ter wereld tegen iedereen die op schimmige, oncontroleerbare, juridische gronden wordt gedefinieerd als "terrorist" of "een gevaar voor de Amerikaanse staat".

Scahill heeft een zeer grondig staats onderzoeksjournalistiek verricht, bijzonder nuttig voor iedereen die op dit terrein werkzaam is. De film waarin een deel van dit materiaal verwerkt is, is ook zeer de moeite waard om te zien.

Karel Koster

SP Wetenschappelijk Bureau

Jeremy Scahill, *Dirty Wars – The World is a battlefield* Serpent's Tail, London 2013. 521 blz. met kaarten, noten, index

Foto: Dirty Wars

IN HET MIDDEN DE ZWARTGEKLEDE SCAHILL TIJDENS HET MAKEN VAN DE FILM

tuig, onbepaald of bewapend. Veel van de door Scahill onderzochte aanvallen gaan dan ook over de inzet van helikopters, gewone bemande bommenwerpers en kruisvluchtwapens (vanaf een onderzeeër afgevuurd), of speciale commando's die per helikopter of anderszins worden aangevoerd om door de Amerikanen gezochte strijders te doden.

Deze speciale operaties met speciale wapens zijn niet nieuw in de geschiedenis van de Amerikaanse krijgsmacht. Voorlopers van de CIA zoals het Office of Strategic Services (OSS) ondernamen al in de Tweede Wereldoorlog gerichte

privatisering van dit type oorlog. Net als in de conventionele oorlogvoering worden steeds meer privé ondernemingen ingezet, wat als bijkomend voordeel heeft dat ze geen verantwoording hoeven af te leggen aan het Amerikaanse Congres.

Scahill onderzoekt voor de periode 2001-2013 het ontstaan van een parallelle structuur naast de oude formele militaire bevelslijnen, waarbij die bevelslijnen regelrecht naar de politieke top leiden. Dit maakt het mogelijk om in zeer besloten politieke kring – bijvoorbeeld de Amerikaanse president, de minister van defensie, de nationale veiligheidsad-

Ontmoetingsdag vredesbeweging

Dit jaar organiseert Vrouwen voor Vrede de jaarlijkse ontmoetingsdag van de vredesbeweging. De dag wordt gehouden op zaterdag 7 juni, bij Emma in Utrecht.

De doelstellingen van de dag zijn:

- ontmoeting van organisaties en mensen die werken aan vredescultuur
- ervaringen uitwisselen
- nieuwe bondgenoten vinden voor de eigen activiteiten
- ideeën voor acties opdoen.

Het centrale thema is lobbywerk. Er is een op dit gebied ervaren spreekster en veel gelegenheid tot het uitwisselen en tips en informatie. Daarnaast zijn er workshops gebaseerd op praktische activiteiten die de deelnemers al uitvoeren. Die kunnen ook buiten het thema lobbywerk liggen.

Dit is de dag voor elke vredesactivist die eens per jaar over de schutting van zijn eigen projecten wil kijken naar het vredeswerk van anderen. Om er iets van te leren en wellicht tot samenwerking te komen.

De dag begint om 10:30 en eindigt om 16 uur. Meer info: www.vredessite.nl/nieuws/x_669

Vrijspraak voor Vredesactie?

6 februari was een bewogen dag voor de Belgische organisatie Vredesactie. Vredesactie stond terecht voor een actie in 2008 tegen de Belgische steun aan de oorlog in Afghanistan. Buiten voor het Justitiepaleis verzamelden zich meer dan honderd mensen om hun steun te betuigen en het recht op vrije meningsuiting te verdedigen.

Ook tekenden 150 organisaties de steunverklaring “Vrije meningsuiting is geen misdrijf.” Daaronder de Nederlandse zusterorganisatie Vredesbeweging Pais, eveneens een sectie van War Resisters International (WRI), en ook het Vredesbureau Eindhoven. De steun voor de

zaak van Vredesactie was enorm. Columns en opiniestukken zorgden ervoor dat de rechtszaak niet ongezien kon doorgaan. Minister De Crem van defensie die de zaak had aangespannen, kreeg vragen uit het parlement.

Het parket vorderde vrijspraak. Het is afwachten of de rechter op 13 maart de argumentatie van de procureur en van Vredesactie volgt.

Breien voor vrede

Anti-atoombom activistes in Groot-Brittannië breien koortsachtig aan een vredesjaar van 11 km lengte. Op 9 augustus a.s., de dag dat de atoombom op Nagasaki viel, willen ze daarmee de atoombombouwers van Burghiel en Aldermaston met elkaar verbinden. De actie maakt deel uit van een groeiende campagne tegen de vervangen van het Trident-raketsysteem.

Meer informatie op www.woolagainst-weapons.co.uk o.a. over hoe u mee kunt breien.

Gifgasaanval Syrië

De experts die de brokstukken van de raketten, gebruikt bij de gifgasaanval in Syrië op 21 augustus 2013, onderzochten, concludeerden dat ze niet vanuit stellingen van het Syrische leger konden zijn afgevuurd. De stelling van de VS dat dit wel zo zou zijn wordt daarmee onderuit gehaald.

Uit het onderzoek van de in het puin gevonden brokstukken van de projectielen werd vastgesteld dat het om geïmproviseerde raketten met een kaliber van 330 tot 350 millimeter doorsnede gaat. Op de neus van deze raketten was een vat gemonteerd met chemicaliën.

De experts omschreven de raketten als ‘vuilbakken op een vuurpijl’, die na afvuring door hun weinig aerodynamisch profiel zeer onstabiel vlogen en maximaal 2 kilometer ver konden geraken. Op de kaart die de VS opstelde van de stellingen van het Syrisch leger op de dag van de aanval staat de dichtstbij zijnde positie

van het regime echter op minstens 5,8 kilometer van de plaatsen waar de raketten neerkwamen.

Z-machine

Matsui Kazumi, de burgemeester van Hiroshima, schreef als voorzitter van Burgemeesters voor Vrede een brief aan president Obama. Hierin roept hij Obama op om te stoppen met proeven met de Z-Machine, die gericht zijn op de ‘verbetering’ van kernwapens.

De Z-machine is een futuristisch aandoend apparaat dat in staat is zeer hoge temperatuur en druk op te wekken.

Europese Unie

De Europese Unie. Een onbegrijpelijk gedrocht? Een ver van mijn bed show? Het centrum van de macht ligt steeds meer in Brussel. De Belgische vredesorganisatie ‘Vredesactie’ volgt de EU met argusogen. Immers, de EU militariseert. Het oorspronkelijk civiele vredesproject krijgt alsmear meer militaire kantjes.

Daarom maakte Vredesactie er een 32 pagina’s tellende brochure over. De brochure bevat veel informatie over de belangenverstrengeling tussen de wapenindustrie en de EU.

Download de brochure: www.vredesmuseum.nl/download/geen_militair_europa.pdf

Columbia

War Resisters’ International werkt al lange tijd samen met plaatselijke vredesgroepen in Colombia. Onlangs bracht een delegatie die daar op bezoek geweest was, verslag uit van wat zij aantreffen: actief vredeswerk in een veranderende situatie met nog steeds veel geweld en een moeilijke positie van dienstweigeraars.

Na 60 jaar van gewapend conflict hopen velen op vrede tussen regering en FARC, maar er zijn ook andere gewapende groepen en het regeringsleger wordt niet vertrouwd. Hoewel de grondwet het

recht op dienstweigering erkent, is de praktijk anders. Mensen worden van straat opgepakt en gedwongen in het leger opgenomen. Wie weigert wordt voor desertie veroordeeld en wie geen identiteitskaart kan laten zien, die aantoon dat hij zijn dienstplicht heeft vervuld, wordt gediscrimineerd. Uitgebreid verslag: www.wri-irg.org/ColombiaCO2013

Games 1

De Amerikaanse komiek Demetri Martin zei: "Ik zou graag een game spelen waarin je de mensen kunt helpen die in alle andere games neergeschoten zijn. Dat spel zou dan 'Overvol Ziekenhuis' moeten heten." Tot voor kort was er maar weinig belangstelling voor het ontwerpen van pro-sociale niet gewelddadige videogames, games waarin de personages elkaar helpen in plaats van vermoorden. Toch is er van verandering sprake. Onder leiding van president Obama's wetenschapsadviseur is een groep onderzoekers, bezig om te bezien hoe de zo populaire videogames voor constructieve doelen ingezet kunnen worden.

Games 2

Het Internationale Comité van het Rode Kruis wil met gameontwikkelaars gaan samenwerken om de virtuele gevolgen voor het begaan van oorlogsmisdaden in games aan te passen zodat dit soort daden niet worden beloond. Het Rode Kruis wil gameontwikkelaars aanmoedigen om daden als marteling, het verwonden of doden van burgers of medisch personeel in de games te straffen. Verantwoord gedrag zou daarentegen aangemoedigd moeten worden.

Jewish Voice for Peace

Het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden heeft een wetsvoorstel verworpen waardoor Israëliërs zonder visum de VS zouden kunnen bezoeken. Dit is een grote overwinning voor Jewish Voice for Peace die tegen dit wetsvoorstel actie voerde, vanwege de discriminerende behandeling van VS-burgers met een Arabische of moslimachtergrond aan de Israëliëse grens.

Jewish Voice for Peace zamelde 10.000 handtekeningen in, sprak met veel parlementsleden en voerde op vele andere manieren actie. Dat werkte! De sterke pro-Israëlobby, die ageerde voor het wetsvoorstel, had het nakijken.

Hongersnood door kernoorlog

Mocht ergens ter wereld een conflict uitbreken waarbij kernwapens worden gebruikt, bijvoorbeeld tussen India en Pakistan, dan zouden twee miljard mensen onmiddellijk bedreigd worden door hongersnood. Dat blijkt uit onderzoek van de International Physicians for the Prevention of Nuclear War, waarbij de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie is aangesloten.

Daarmee zouden de gevolgen van een nucleaire oorlog waarbij slechts een fractie van het bestaande kernwapenarsenaal wordt gebruikt, veel ernstiger zijn dan in eerste instantie werd gedacht.

VredesNieuws op Twitter

Alle berichten die via VredesNieuws verspreid worden zijn nu ook via Twitter te lezen. Word volger! De gebruikersnaam op Twitter is: @VredesNieuws.

Geen twitteraar? Met een abonnement op de e-mailnieuwsbrief van VredesNieuws blijft u ook op de hoogte.

Aanmelden: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

VredesNieuws was met honderdduizenden gelezen berichten in 2013 al de populairste bron van vredesnieuws in het Nederlandse taalgebied. Met Twitter erbij wordt die positie nog versterkt.

Worden de berichten van uw organisatie nog niet via VredesNieuws verspreid? Mail dan naar info@vredesmedia.nl.

Wapenproductie banenmotor?

De neiging om de wapenindustrie in te zetten ter stimulering van de economie is riskant en gebaseerd op ongefundeerde veronderstellingen. Dat staat in het rapport 'Wapenproductie als

banenmotor? Nederland en het defensie industrie beleid' van de Campagne tegen Wapenhandel.

Wapenproductie stimuleren als economisch beleid brengt grote risico's met zich mee voor vrede en veiligheid. Bovendien wijst niets erop dat de wapenindustrie werkelijk de banen- en kennismotor is die overheid en industrie veronderstellen. Investeren in andere sectoren zou hetzelfde of zelfs meer kunnen opleveren.

Vredesbeurs

In Seoul werd onlangs de grootste wapenbeurs van de regio gehouden. De Zuid-Koreaanse vredesbeweging organiseerde als tegenzet een Vredes- en Ontwapeningsbeurs. Waar de wapenbeurs de nieuwste wapensystemen toonde, liet de vredesbeurs de onvermijdelijke consequenties van die wapens zien. Zo werd de ware aard van de wapenhandel onthuld.

Wandelroutes

Op de website www.discoverpeace.eu zijn sinds kort wandelroutes te vinden langs voor de vrede belangrijke plaatsen in 7 Europese steden. In Den Haag gaat de route natuurlijk langs het Vredespaleis, maar ook langs vele minder bekende plaatsen als het Spinozahuis en het Yi Yun Museum. Bij elke plaats wordt een uitgebreide toelichting gegeven, ook over Humanity House, waarvan op de Prinsegracht sprake is. Behalve in Den Haag zijn er routes in Berlijn, Boedapest, Manchester, Parijs, Turijn en Wenen. Bij de Haagse Galerie Stroom met beelden van vredesarchitectuur op de Hogewal 1, even naast de route, kan men meer informatie halen.

Tentoonstellingen Vredesmuseum

T/m 29 maart Burgemeesters voor Vrede in IJmond
t/m 30 aug.: Historische Vredesaffiches in Gouda

3 april t/m 7 juni: Loopgravenoorlog in Lommel (België)

Meer info: www.vredesmuseum.nl/info/agenda.php of 015-785.01.37

Meer en uitvoeriger VredesNieuws vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws.

Bas Elfrink, Voorbij de linkse kerk

Met de woorden “Misschien interesseert het je” werd me bij een partijcongres een kloeke syllabus in handen gestopt. Het bleek een aanzet tot een autobiografie van totaalweigeraar Bas Elfrink.

Ik hoorde voor het eerst over Bas Elfrink door zijn hongerstaking tegen de militaire dienstplicht (1982). In de syllabus doet hij daar verslag van na zijn beschrijving van hoe hij als opstandige scholier het Liemers College organiseert en zelf radicaliseert. Hij wordt antimilitarist, wil zich niet in het militaire patroon laten opsluiten en doet geen beroep op de Wet gewetensbezwaren. Als hij na drie weken hongerstaking van de dienstplicht wordt ontslagen, houdt hij vol geen concessies te hebben gedaan. In kringen van Onkruid en van begeleiders van gewetensbezwaarden werd dat weinig geloofwaardig gevonden.

Later erkent Elfrink de lezing van toenmalig CDA-staatssecretaris Jan van Houwelingen (loyalist en atoompacifist): het hoofd van de Indelingsraad van defensie concludeerde na een gesprek dat Elfrink “karakterologisch ongeschikt was voor

militaire dienst.” Elfrink schrijft het in hoofdletters in zijn dagboek. Dat dagboek heeft hij aangevuld met eigen teksten (oud en nieuw), krantenartikelen en fragmenten uit hem toegezonden brieven. Hij erkent daarin expliciet, dat hij geprobeerd heeft de media en zijn bewonderaars een rad voor ogen te draaien.

Elfrink geeft ook een informatief kijkje in de campagne rond het Volkspetitionnement tegen de plaatsing van kruisraketten (1985). Met een fascinerende combinatie van fanatisme en frustratie trachtte hij (namens Jongeren Tegen Kernwapens lid van het organiserende Komitee Kruisraketten Nee) vanuit de zogenoemde ‘radicale vredesgroepen’ met name het Interkerkelijk Vredesbeeraad (IKV) af te brengen van een (te) parlementair gericht proces.

Daaromheen beschrijft Elfrink zijn jeugd in Zevenaar, zijn opstandige jaren op de middelbare school (die hij zonder diploma verliet), en zijn leven als activist en avonturier daarna. Hij stort zich enthousiast in nieuwe acties, maar trekt zich even gemakkelijk terug als die niet gaan zoals hij wenst. Om na korte tijd een

nieuwe poging te doen. Elfrink spaart zichzelf niet, maar laat de lezer in het ongewisse hoe hij – gepokt en gemazeld activist, die het tot wethouder bracht – nu tegen zijn handelen van destijds aankijkt.

Bas Elfrink weet beknopt te schrijven, maar lijkt na enkele alinea's soms de interesse te verliezen en alweer met een volgende episode bezig te zijn. Ook was het de leesbaarheid ten goede gekomen als hij de verschillende episodes in afzonderlijke hoofdstukken had ondergebracht. Verder kan hij meer aandacht aan een consequente typografie besteden, en historische en recente teksten onderscheiden. Daardoor zouden de historische weetjes die Elfrink invoegt, zijn wedervaren net het accent meegeven dat het nu ontbeert.

Tjark Reininga

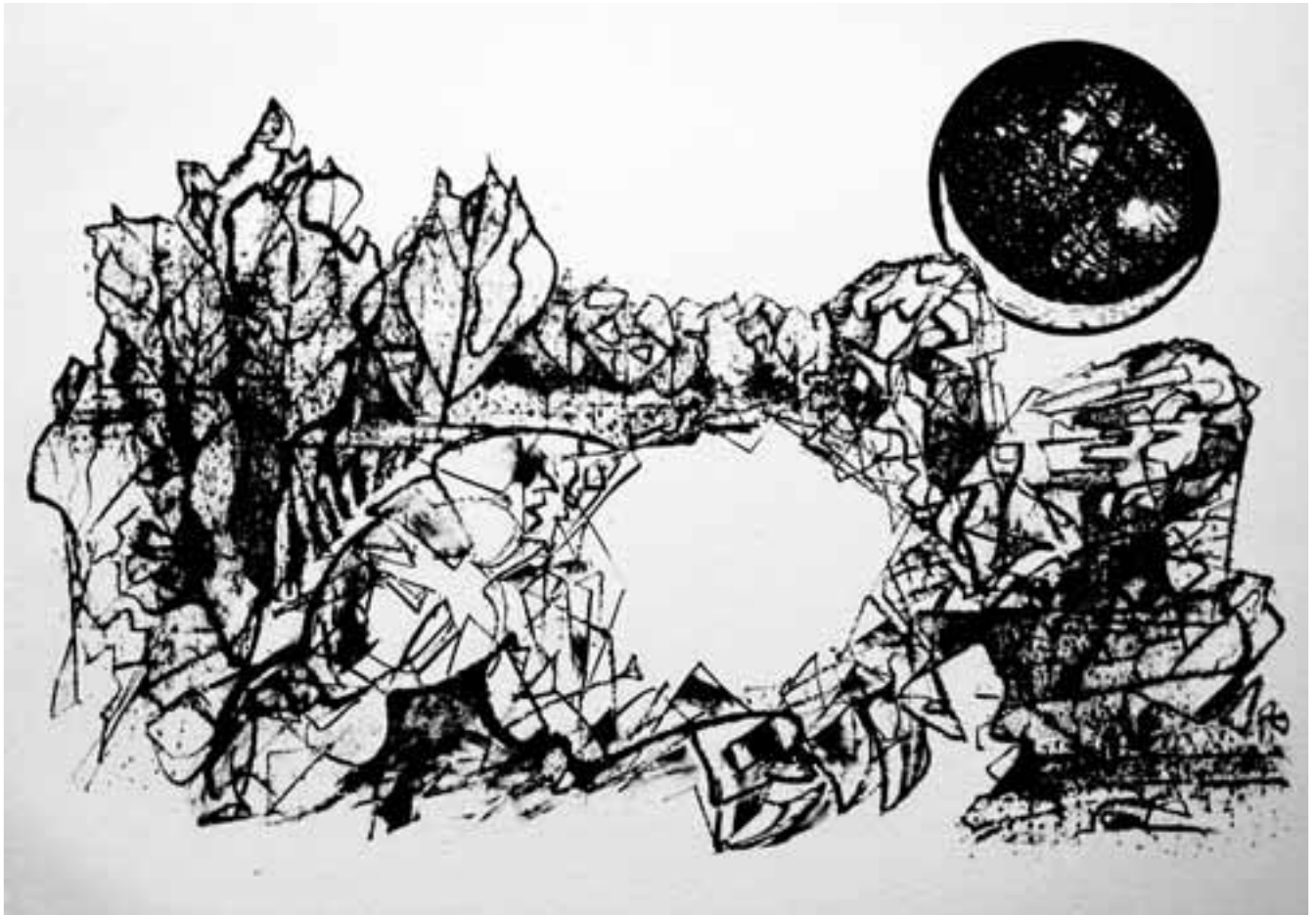
Tjark Reininga was mentor van gewetensbezwaarde dienstweigeraars en redactielid van VD AMOK

Bas Elfrink, ‘Voorbij de Linkse Kerk’ – Deel 1. Uitgave in eigen beheer, mei 2013. ISBN 978-94-6228-115-8

Brussel 19 december. Belgische vredesactivisten, vermoed als lobbyisten, gaan de Europese Commissie verrassen tijdens de Europese Raad over defensie en wapenindustrie. Onder meer werd het Europees Defensie Agentschap geblokkeerd en werd bij DG Trade & Industry een spandoek opgehangen met de tekst: *Merry crisis and a happy new war!* Ook werd de Nobelprijs voor de Oorlog uitgereikt aan de EU, vanwege haar niet aflatende steun voor de wapenindustrie. Een Duitse vredesactivist, die een zijgende vastenactie wilde houden, werd terstond gearresteerd.

Foto: www.vredesactie.be

Geschonden wereld

sierlijk drama in deze oorlog, verdovende leegte, de wonden
met hagel bedekt, weinig is nodig, ruimte verblind,
wij wijken aan het vochtig koord, de droom de daad,
geheime bron, alle leven kan dit woud niet redden,
geschonden veelvoud, geen herrijzenis

Laurens Vancrevel

Uit: *Geschonden woud*, 1975. Litho: Rik Lina
